

Det Anarkistiska Biblioteket

Manifest mot arbete

Krisis

Krisis
Manifest mot arbete
1999-31-12

www.krisis.org
Maskinöversatt

sv.anarchistlibraries.net

1999-31-12

Innehåll

Manifesto Mot Arbetet	4
1. Döda arbetets Herravälde	5
2. Det nyliberala apartheidssamhället	8
3. Den nya välfärds-apartheidstaten	11
4. Överdrivning och förnekande av arbetarreligionen	15
5. Arbeta är en social tvångsprincip	18
6. Arbeta och kapital är två sidor av samma mynt.	21
7. <i>Arbeta är patriarkalt styre</i>	24
8. Arbeta är en aktivitet för omyndiga.	27
9. Den blodiga historien om arbetsrättsliga åtgärder	29

bestämmande är emellertid raka motsatsen till stat och politik. Erövrandet av socioekonomisk och kulturell frihet sker inte genom politiska omvägar, officiella kanaler och avvikelser, utan som uppbyggnaden av ett mot-samhälle.

Frihet innebär att varken låta sig korrumpas av marknaden eller förvaltas av staten, utan att organisera det sociala sammanhanget under sin egen ledning – utan inblandning av främmande apparater. I denna mening handlar det för arbetets motståndare om att hitta nya former för social rörelse och ta upp brohuvud för en reproduktion av livet bortom arbetet. Det handlar om att koppla samman formerna för en kontrasocial praktik med det offensiva vägran av arbete.

Låt de styrande makthavarna förklara oss för galna för att vi riskerar att bryta med deras irrationella tvångssystem. Vi har inget att förlora utom utsikten till den katastrof som de styr oss in i. Vi har en värld bortom arbetet att vinna.

Proletärer i alla länder, säg upp er!

Arbetets övervinnande är allt annat än en molnig utopi. Världssamhället kan inte fortgå i sin nuvarande form i ytterligare 50 eller 100 år. Att arbetets motståndare har att göra med arbetets redan kliniskt döda idol gör inte nödvändigtvis deras uppgift lättare. För ju mer arbetssamhällets kris spetsar till sig och ju mer alla försök till reparation slutar i ett misslyckande, desto större blir klyftan mellan de hjälplösa sociala monadernas isolering och kraven från en samhällsomfattande tillägnelserörelse. De alltmer brutala sociala förhållandena i stora delar av världen visar att det gamla medvetandet om arbete och konkurrens fortsätter på en allt lägre nivå. Trots alla impulser från en sjukdom i kapitalismen tycks den sporadiska avciviliseringen vara krisens naturliga förlopp.

Särskilt med sådana negativa utsikter vore det ödesdigert att åsidosätta den praktiska kritiken av arbetet som ett övergripande program för hela samhället och begränsa sig till att bygga upp en osäker överlevnadsekonomi i arbetssamhällets ruiner. Arbetskritiken har bara en chans om den kämpar mot avsocialiseringens strömning i stället för att låta sig ryckas med av den. Men de civilisatoriska normerna kan inte längre försvaras med demokratisk politik, utan endast mot den.

De som strävar efter ett emancipatoriskt tillägnande och omvandling av hela det sociala sammanhanget kan knappast ignorera den auktoritet som hittills har organiserat dess ramvillkor. Det är omöjligt att göra uppror mot exproprieringen av de egna sociala potenserna utan att konfrontera staten. Staten förvaltar nämligen inte bara ungefär hälften av samhällets rikedomar, utan garanterar också att alla sociala potentialer tvingande underordnas under nyttjandets imperativ. På samma sätt som arbetets motståndare inte kan ignorera staten och politiken, kan man inte heller göra staten och politiken till en del av dem.

Om arbetets slut också är politikens slut, skulle en politisk rörelse för arbetets avskaffande vara en motsägelse i sig själv. Arbetets motståndare riktar krav till staten, men de bildar inget politiskt parti och kommer inte att bilda något sådant. Politikens syfte kan bara vara att erövra statsapparaten för att fortsätta med arbetarsamhället. Arbetets motståndare vill därför inte ockupera maktens kontrollcentra, utan eliminera dem. Deras kamp är inte politisk utan antipolitisk.

Modernitetens stat och politik är oupplösligt sammanflätade med arbetets tvångssystem och därför måste de försvinna tillsammans med det. Talet om politikens renässans är bara ett försök att dra tillbaka kritiken av den ekonomiska terrorn till positiva statsrelaterade åtgärder. Självorganisering och själv-

10. Arbetarrörelsen var en rörelse för arbete.	34
11. Arbetskraftens kris	37
12. Politikens slut	41
13. Den kasinokapitalistiska simuleringen av arbetssamhället	44
14. Arbetet kan inte omdefinieras	48
15. Krisen i intressekampen	52
16. Arbetets Upphävande	56
17. Ett program för avskaffande av arbetets älskare	60
18. Kampen mot arbetskraften är antipolitisk	65

Manifesto Mot Arbetet

**18. Kampen mot
arbetskraften är
antipolitisk**

Att arbetet i sig självt emellertid, inte bara under de nuvarande förhållandena, utan i den mån dess syfte i allmänhet är att enbart öka rikedomen, jag säger att arbetet i sig självt är skadligt, ohälsosamt, detta följer, utan att nationalekonomen (Adam Smith) visste det, av hans egen utveckling.

(Karl Marx, Ökonomisch-philosophische Manuskripte, 1844)

Vårt liv är ett mord genom arbete,
Vi hänger i 60 år i repet och vrider oss,
men vi kommer att skära oss fria.

(Georg Büchner, Dantons Tod, 1835)

1. Döda arbetets Herravälde

Ett lik styr samhället – arbetets lik. Alla makter runt om i världen har allierat sig för att försvara denna dominans: Påven och Världsbanken, Tony Blair och Jörg Haider, fackföreningar och företagare, tyska ekologer och franska socialister. De känner alla till en enda slogan: jobba, jobba, jobba!

De som ännu inte har glömt hur man tänker inser lätt hur grundlinös denna inställning är. Det samhälle som domineras av arbete genomgår nämligen inte en tillfällig kris; utan når sin absoluta gräns. I spåren av den mikroelektroniska revolutionen har produktionen av rikedom blivit alltmer obereonde från användningen av mänsklig arbetskraft – i en omfattning som fram till för några decennier sedan enbart var tänkbar i science fiction. Ingen kan på allvar hävda att denna process kommer att avstanna igen eller att den ens kan vändas. Försäljningen av arbetskraft som handelsvara på 2000-talet kommer att vara lika lovande som försäljningen av diligensar var på 1900-talet. Men de som inte kan sälja sin arbetskraft i detta samhälle betraktas som ”överflödiga” och dumpas på den sociala soptippen.

Om man inte arbetar ska man inte äta! Denna cyniska princip gäller fortfarande – och i dag mer än någonsin, just för att den håller på att bli hopplöst föråldrad. Den är absurd: samhället har aldrig varit så mycket ett arbetssamhälle som det är i en tid då arbete blir överflödigt. I själva döden avslöjar arbetet sig självt som en totalitär makt som inte tolererar någon annan gud än sig själv. Rakt in i vardagens porer och i psyket bestämmer arbetet tanken och handlandet. Ingen ansträngning sparas för att på konstgjord väg förlänga ”arbetsidolens” liv. Det paranoida skriket om ”sysselsättning” rättfärdigar till och med att driva på den sedan länge erkända förstörelsen av naturens grundvaror. De sista hindren för en total kommersialisering av alla sociala relationer kan sopas undan utan kritik om några få eländiga ”jobb” är i sikte. Och meningen att det är bättre att ha ”lite” arbete än inget har blivit en allmänt krävd trosbekännelse.

Ju mer uppenbart det blir att arbetssamhället har nått sitt definitiva slut, desto mer kraftfullt förträngs detta slut från det allmänna medvetandet. Hur olika metoderna för att förtränga dem än är, har de en gemensam nämnare: det världsspännande faktum att arbetet visar sig vara ett irrationellt mål i sig självt, som har gjort sig självt föråldrat, omdefinieras med ett vanvettigt systems envishet till ett personligt eller kollektivt misslyckande för individer, företag eller ”platser”. Arbetets objektiva hinder får det att framstå som ett subjektivt problem för dem som har fallit ur.

Medan vissa ser arbetslöshet som en produkt av överdrivna krav, bristande prestationsvilja och flexibilitet, anklagar andra ”sina” chefer och politiker

Vi säger inte att varje aktivitet därmed blir ett nöje. Vissa mer, andra mindre. Naturligtvis finns det alltid nödvändigheter som måste göras. Men vem skulle bli skrämmd av det om livet inte upptas av det? Och det kommer alltid att finnas mycket mer som kan göras av fri vilja. För aktivitet är lika mycket ett behov som fritid. Inte ens arbetet har kunnat släcka detta behov helt och hållet, utan har instrumentaliserat det för sig självt och sugit ut det vampyriskt.

Arbetets motståndare är varken fanatiker av blind aktivism eller lika blind sysslolöshet. Fritid, nödvändig aktivitet och fritt valda aktiviteter måste föras in i ett meningsfullt förhållande som är inriktat på behov och livssammanhang. När de moderna produktivkrafterna har befriats från arbetets kapitalistiska tvång kan de moderna produktivkrafterna på ett enormt sätt utöka den fritt disponibla tiden för alla. Varför tillbringa långa timmar i fabriker och på kontor dag efter dag när automatiska maskiner av alla slag kan göra det mesta av detta arbete åt oss? Varför svettas hundratals människokroppar när några skördetröskor räcker? Varför slösa tankekraft på en rutin som en dator också kan utföra utan problem?

Det är emellertid bara en mycket liten del av tekniken i dess kapitalistiska form som kan användas för dessa ändamål. Majoriteten av de tekniska aggregaten måste omvandlas fullständigt, eftersom de byggdes enligt den abstrakta lönsamhetens trångsynta normer. Å andra sidan utvecklades många tekniska möjligheter inte ens från början av samma skäl. Trots att solenergi kan erhållas i varje hörn skapar arbetssamhället centraliserade och livsfarliga kraftverk. Och trots att skonsamma metoder för jordbruksproduktion sedan länge är kända, håller den abstrakta beräkningen av pengar ut tusentals gifter i vattnet, förstör jorden och förorenar luften. Av rent ekonomiska skäl jagas komponenter och livsmedel tre gånger runt jorden, trots att det mesta lätt kan produceras lokalt utan långa transportavstånd. En betydande del av den kapitalistiska tekniken är lika meningslös och överflödigt som den tillhörande utgiften av mänsklig energi.

Vi berättar inget nytt för er. Och ändå kommer ni aldrig att dra några konsekvenser av det som ni själva vet mycket väl. Ni vägrar att fatta medvetna beslut om vilka produktions-, transport- och kommunikationsmedel som är vettiga och vilka som är skadliga eller helt enkelt överflödiga. Ju mer frenetiskt ni sjunger ert mantra om demokratisk frihet, desto mer hårdnackat förkastar ni den mest elementära sociala valfriheten, eftersom ni vill fortsätta att tjäna arbetets härskande lik och dess pseudo-”naturlagar”.

Vi talar inte bara om de uppenbart farliga arbetssektorerna som bil-, vapen- och kärnkraftsindustrin, utan också om produktionen av de många meningslösa proteser och löjliga nöjesföremål som skall låtsas för de arbetande människorna att de är en ersättning för deras bortkastade liv. Den enorma mängden av dessa verksamheter kommer också att försvinna, som bara uppstår för att massorna av produkter måste pressas genom nålsögat i form av pengar och marknadsförmedling. Eller tror ni att det fortfarande behövs revisorer och kostnadskalkylatorer, marknadsföringsspecialister och försäljare, representanter och reklamtextförfattare så snart saker och ting produceras enligt efterfrågan och alla helt enkelt tar det de behöver? Och varför skulle det fortfarande finnas skattehandläggare och poliser, socialarbetare och fattigvårdshandläggare, om den privata egendomen inte längre behöver skyddas, det sociala eländet inte längre behöver administreras och ingen behöver vara beredd på alierade systemkrav?

Vi kan redan höra skrikandet: "Alla dessa jobb! Ja, det är sant. Räkna bara ut hur mycket livstid mänskligheten berövar sig själv varje dag bara för att samla på sig "dött arbete", för att förvalta människor och för att smörja det styrande systemet. Hur mycket tid vi alla skulle kunna tillbringa med att ligga i solen i stället för att slita för saker om vilkas groteska, repressiva och destruktiva karaktär det redan har skrivits hela bibliotek om. Men frukta inte. All verksamhet kommer inte på något sätt att upphöra när arbetets begränsningar försvinner. Men all verksamhet ändrar karaktär när den inte längre är begränsad till en självmålsenlig och meningslös sfär av abstrakta flödestider, utan kan följa sitt eget, individuellt variabla tidsmåt och integreras i personliga livssammanhang; när människor även i stora organisatoriska produktionsformer själva bestämmer händelseförloppet i stället för att bestämmas av den ekonomiska exploaterings diktat. Varför låta sig stressas av den påtvingade konkurrensens oförskämda krav? Det handlar om att återupptäcka långsamtheten.

Naturligtvis försvinner inte de verksamheter som rör hushåll och omsorg om människor som har osynliggjorts, avskiljts och definierats som "kvinnliga" i arbetssamhället. Matlagning kan lika lite automatiseras som att byta blöjor åt små barn. Om man tillsammans med arbetet övervinner uppdelningen av de sociala sfärerna kan dessa nödvändiga aktiviteter komma i ljuset av en medveten social organisation bortom konstillskrivningar. De förlorar sin repressiva karaktär så snart de inte längre omfattar människor och utförs lika mycket av män och kvinnor, beroende på omständigheter och behov.

för inkompetens, korruption, vinstsyfte eller svek mot sin plats. Och slutligen är alla överens med den före detta förbunds-presidenten Roman Herzog: en så kallad "stöt" måste gå genom landet, som om det vore ett motivationsproblem för ett fotbollslag eller en politisk sekt. Alla måste "på något sätt" ta sig samman, även om bältet för länge sedan har gått förlorat, och alla måste "på något sätt" ta sig samman, även om det inte finns något kvar (eller bara nonsens) att ta sig samman. Undertexten i detta obehagliga budskap är otvetydig: den som ändå inte finner arbetsidolens nåd har bara sig själv att skylla och kan skrivas av eller utvisas med gott samvete.

Samma lag om människooffer gäller på världsnivå. Det ena landet efter det andra krossas under den ekonomiska totalitarismens hjul, vilket bara bevisar en sak: det har överträtt marknadens så kallade lagar. De som inte villkorlös och utan hänsyn till förluster "anpassar" sig till den totala konkurrensens blinda kurs straffas av lönsamhetens logik. Dagens förhoppningar är morgondagens ekonomiska avfall. De härskande ekonomiska psykopaterna låter sig inte rubbas det minsta av detta i sin bisarra förklaring av världen. Tre fjärdedelar av världens befolkning har redan mer eller mindre förklarats vara socialt avfall. Den ena "platsen" efter den andra kraschar. Efter de katastrofala "utvecklingsländerna" i söder och efter den statskapitalistiska delen av världens arbetssamhälle i öster har även de marknadsekonomiska modelleleverna i Sydostasien försvunnit i kollapsens orcus. Även i Europa har social panik spridit sig under lång tid. Men de sorgliga varelsernas riddare inom politik och förvaltning fortsätter desto ihärdigare sitt korståg i arbetets idols namn.

Alla måste kunna leva på sitt arbete, är den princip som har fastställts. Förmågan att leva är alltså villkorad av arbetet, och det finns ingen sådan rätt när villkoret inte har uppfyllts.

(Johann Gottlieb Fichte, Grundlagen des Naturrechts nach Prinzipien der Wissenschaftslehre, 1797)

2. Det nyliberala apartheidsamhället

Arbetets motståndare kommer att anklagas för att bara vara fantasifulla. Historien, säger de, har bevisat att ett samhälle som inte bygger på principerna om arbete, prestationstvång, fri marknadskonkurrens och individuellt egenintresse inte kan fungera. Så ni, apologeter för den dominerande staten, påstår att den kapitalistiska varuproduktionen faktiskt har gett majoriteten av människor ett ens tillnärmelsevis acceptabelt liv? Kallar ni det "arbete" när den snabba tillväxten av produktivkrafterna fördrivar miljarder människor från mänskligheten och de kan vara nöjda med att överleva på soptippar? När miljarder andra bara kan uthärda livets liv och rörelse under arbetets diktat genom att isolera sig och bli ensamma, genom att döva sina sinnen utan njutning och genom att bli sjuka både fysiskt och psykiskt? När världen förvandlas till en öken bara för att tjäna mer pengar på pengar? Mycket bra. Det är verkligen så ert storslagna arbetssystem "fungerar". Men vi vill inte åstadkomma sådana bedrifter!

Er självbelåtenhet grundar sig på er okunnighet och ert svaga minne. Det enda rättfärdigande ni finner för era nuvarande och framtida brott är världens tillstånd, som bygger på era tidigare brott. Ni har glömt och förträngt de statliga massakrer som krävdes för att tortera in er lögnaktiga "naturlag" i människors hjärnor, att det nästan är en lycka att vara "anställd" av andra och att låta sin livsenergi sugas ut för er systemidols abstrakta egenintresse.

Först måste alla institutioner för självorganisering och självbestämt samarbete utrotas i de gamla agrarsamhällena tills mänskligheten överhuvudtaget kunde internalisera arbetsregeln och egenintresset. Kanske har allt arbete verkligen gjorts. Vi är inte överoptimister. Vi kan inte veta om befrielsen från denna betingade tillvaro kommer att lyckas. Det är en öppen fråga om arbetets undergång kommer att leda till övervinnandet av arbetsmanin eller till civilisationens slut.

Ni kommer att invända att med avskaffandet av privat egendom och tvånget att tjäna pengar kommer all aktivitet att upphöra och en allmän lathet kommer att uppstå. Erkänner ni då att hela ert "naturliga" system bygger på rent tvång? Och att ni därför fruktar lathet som en dödssynd mot andan i arbetets idol? Arbetets motståndare har emellertid ingenting alls emot lathet. Ett av deras främsta mål är att återupprätta den fritidskultur som alla samhällen en gång kände till och som förstördes för att införa en rastlös och meningslös produktion. Därför kommer arbetets motståndare först och främst att utan ersättning stänga ner alla de många produktionsgrenar som bara tjänar till att upprätthålla det galna ändamålet i sig, det varuproducerande systemet, utan hänsyn till förluster.

17. Ett program för avskaffande av arbetets älskare

Om den framgångsrika försäljningen av varan ”arbetskraft” blir undantaget i stället för regeln, är ett samhälle som ägnar sig åt den irrationella abstraktionen av arbete oundvikligen dömt att utveckla en tendens till social apartheid. Alla fraktioner i det omfattande partiövergripande samförståndet om arbete, så att säga arbetslägret, accepterade i tysthet denna logik för länge sedan och tog till och med över en strikt stödjande roll. Det finns ingen kontrovers om huruvida allt större delar av befolkningen skall tryckas ut på marginalen och uteslutas från socialt deltagande; det finns bara en kontrovers om hur detta sociala urval skall genomföras.

Den nyliberala fraktionen överläter i förtroende denna smutsiga socialdarwinistiska verksamhet till marknadernas ”osynliga hand”. Denna uppfattning används för att rättfärdiga nedmonteringen av välfärdsstaten och för att utestänga dem som inte längre kan hålla jämna steg i konkurrensens kapplöpning. Endast de som tillhör globaliseringsvinnarnas leende brödraskap tilldelas egenskapen att vara människa. Det säger sig självt att det kapitalistiska ändamålet i sig självt kan göra anspråk på planetens alla naturresurser. När de inte längre kan mobiliseras på ett lönsamt sätt måste de ligga i träda, även om hela befolkningar svälter.

Polisen, frälsningssektorna, maffian och välgörenhetsorganisationerna blir ansvariga för denna irriterande mänskliga nedskräpning. I USA och de flesta centraleuropeiska länder sitter fler människor i fängelse än i någon genomsnittlig militärdiktatur. I Latinamerika jagas dag efter dag ett allt större antal gatubarn och andra fattiga av dödspatruller från det fria näringslivet än vad oliktankande dödade under de värsta perioderna av politiskt förtryck. Det finns bara en social funktion kvar för de utstötta: att vara ett varnande exempel. Deras öde är tänkt att sporra dem som fortfarande deltar i den rättjakt som går ut på att kämpa för resterna. Och även förlorarna måste hållas i hektisk rörelse så att de inte kommer på idén att göra uppror mot de oerhörda pålagor de ställs inför.

Men även till priset av självförintelse kommer den totalitära marknadsekonomins sköna nya värld för de flesta människor bara att ge dem möjlighet att leva i skuggan som skuggmänniskor i en ”skum” ekonomi. Som låglöneslavar och demokratiska livegna i ”tjänstesamhället” måste de fjäska för globaliseringens välbärgade vinnare. De moderna ”arbetande fattiga” kan putsa skorna på de sista affärsmännen i det döende arbetarsamhället, sälja smittade hamburgare till dem eller gå med i säkerhetskåren för att vakta deras köpcentrum. De som lämnat sin hjärna på garderoben kan drömma om att arbeta sig upp till tjänstebranschens miljonär.

I de anglosaxiska länderna är detta skräckscenariot verklighet under tiden, liksom i länderna i tredje världen och Östeuropa, och Euroland är fast beslutet att komma ikapp med snabba steg. De relevanta finansstidningarna gör ingen hemlighet av hur de föreställer sig arbetets framtid. De barn i tredje världens länder som tvättar vindrutor vid förorenade korsningar framställs som ett lysande exempel på "företagarinitiativ" och skall tjäna som förebild för de arbetslösa i respektive lokal "servicebrist". "Framtidens förebild är individen som företagare av sin egen arbetskraft, som är försörjande och ensam ansvarig för hela sitt eget liv", säger "Kommissionen för framtida sociala frågor i de fria delstaterna Bayern och Sachsen". Dessutom: "Efterfrågan på vanliga personrelaterade tjänster kommer att öka om tjänsterna blir billigare, dvs. om "tjänsteleverantören" får lägre löner". I ett samhälle med mänsklig "självrespekt" skulle ett sådant uttalande utlösa en social revolt. Men i en värld av domesticerade arbetshästar kommer det bara att ge upphov till en hjälplös nickning.

Skurken har förstört arbetet och tagit ifrån arbetstagaren lönen trots allt. Nu skall han [arbetaren] arbeta utan lön medan han föreställer sig själv välsignelsen av framgång och vinst i sin fängelsecell. [...] Med hjälp av tvångsarbete skall han tränas att utföra moraliskt arbete som en fri personlig handling.

Wilhelm Heinrich Riehl, Die deutsche Arbeit (Det tyska arbetet), 1861.

Kritiken av arbetet är en krigsförklaring mot den dominerande ordningen, inte en fredlig nischad samexistens med dess begränsningar. Parollen för social frigörelse kan bara vara: Låt oss ta det vi behöver! Låt oss inte längre krypa på knä under arbetsmarknadens och den demokratiska krishanteringens ok! Förutsättningen för detta är att nya sociala organisationsformer (fria föreningar, råd) kontrollerar de övergripande sociala reproduktionsvillkoren. Detta krav skiljer i grunden arbetarrörelsens motståndare från alla nischpolitiker och småsinta en allmogesocialism.

Arbetets herravälde splittrar den mänskliga individen. Den skiljer det ekonomiska subjektet från medborgaren, arbetsdjuret från fritidsmänniskan, den abstrakta allmänheten från det abstrakta privata, den producerade maskuliniteten från den producerade femininiteten, och den konfronterar de isolerade individerna med sitt eget sociala sammanhang som en främmande makt som dominerar dem. Arbetets motståndare strävar efter att upphäva denna schizofreni genom att människor som agerar medvetet och självreflexivt tillägnar sig det sociala sammanhanget på ett konkret sätt.

I sitt väsen är "arbete" den ofria, omänskliga, osociala verksamheten som betingas av privategendom och som skapar privategendom. Upphävandet av privategendomen blir därför bara verklighet när det uppfattas som ett upphävande av "arbete".

(Karl Marx, om Friedrich Lists Bok "Das nationale System der politischen Ökonomie", 1845)

I samband med detta måste också privategendomen angripas på ett nytt och annorlunda sätt. För den tidigare vänstern var privategendomen inte den juridiska formen för det varuproducerande systemet, utan endast en illavarslande subjektiv "förfoganderätt" för kapitalisterna över resurserna. Detta gav upphov till den absurda idén att vilja övervinna den privata egendomen på varuproduktionens grund. Den statliga egendomen ("nationalisering") framstod därför vanligen som motsatsen till den privata egendomen. Staten är emellertid inget annat än en yttre tvångsgemenskap eller abstrakt generalitet för de socialt atomiserade varuproducenterna, statlig egendom är således bara en härledd form av privat egendom – oavsett om den förses med adjektivet "socialistisk" eller inte.

I arbetssamhällets kris blir privategendomen föråldrad, liksom den statliga egendomen, eftersom båda egendomsformerna i lika hög grad förutsätter nyttjandeprocessen. Det är just därför som de motsvarande materiella medlen i allt högre grad ligger outnyttjade och förblir stängda. Och staten, företagen och de juridiska funktionärerna slår vakt om att detta förblir fallet och att produktionsmedlen ruttar bort i stället för att användas för ett annat ändamål. De fria föreningarnas erövring av produktionsmedlen mot staten och den juridiska tvångsförvaltningen kan därför bara innebära att dessa produktionsmedel inte längre mobiliseras i form av varuproduktion för anonyma marknader.

Varuproduktionen ersätts av en direkt diskussion, samråd och gemensamt beslutsfattande av samhällsmedlemmarna om en förnuftig användning av resurserna. Den socialt-institutionella identiteten mellan producenter och konsumenter, som är otänkbar under det kapitalistiska självmålets diktat, etableras. Marknadens och statens alienerade institutioner ersätts av ett förskjutet system av råd där fria sammanslutningar, från grannskapsnivå till världsnivå, bestämmer resursflödet enligt aspekter av sinnligt, socialt och ekologiskt förnuft.

Livet bestäms inte längre av själva ändamålet med arbete och "sysselsättning", utan av organiseringen av ett meningsfullt utnyttjande av gemensamma möjligheter, som inte styrs av en automatisk "osynlig hand" utan av medvetna sociala handlingar. Den producerade rikedom används direkt i enlighet med behoven, inte i enlighet med "betalningsförmågan". Tillsammans med arbetet försvinner pengarnas abstrakta allmängiltighet, liksom statens allmängiltighet. Separata nationer ersätts av ett världssamhälle som inte längre behöver några gränser, där alla kan röra sig fritt och hävda universell gästfrihet på alla platser.

3. Den nya välfärds-apartheidstaten

Den anti-nyliberala fraktionen i det socialt allomfattande arbetslägret kan inte få sig själv att gilla ett sådant perspektiv. Å andra sidan är de djupt övertygade om att en människa som inte har något arbete inte alls är en människa. De är nostalgiskt fixerade vid efterkrigstidens era av massanställningar och är bundna till idén om att återuppliva arbetarsamhället. Statsförvaltningen skall ordna det som marknaderna inte klarar av att göra. Arbetssamhällets påstådda normalitet skall simuleras med hjälp av jobbprogram, kommunalt organiserat tvångsarbete för människor som får bidrag eller socialbidrag, subventioner, statsskulder och andra politiska åtgärder av detta slag. Denna halvhjärtade upprepning av ett statligt reglerat arbetsläger har ingen chans alls, men förblir den ideologiska utgångspunkten för breda befolkningsskikt som redan befinner sig på katastrofens brant. Sådana åtgärder är dömda att misslyckas och är i praktiken allt annat än emancipatoriska.

Den ideologiska omvandlingen av ”knapp arbetskraft” (stram arbetsmarknad) till en grundläggande medborgerlig rättighet utesluter med nödvändighet alla utlänningar. Den sociala urvalslogiken ifrågasätts inte, utan omdefinieras: Den individuella kampen för överlevnad skall avvägas med hjälp av etnisk-nationalistiska kriterier. ”Inhemska löpband endast för inhemska medborgare” är skrikandet från djupet av folkets själ, som plötsligt kan kombinera motivet av sin perversa lust till arbete. Högerpopulismen gör ingen hemlighet av denna känsla. Dess kritik av ”det rivaliserande samhället” är bara en etnisk rensning inom de krympande zonerna av kapitalistisk rikedom.

Socialdemokraternas och de grönas moderata nationalism är däremot inriktad på att behandla de gamla invandrarna som infödda och kan till och med tänka sig att naturalisera dessa människor om de kan visa sig vara ofarliga och vänliga. På så sätt kan den ökade utestängningen av flyktingar från den östra och afrikanska världen legitimeras på ett populistiskt sätt på ett ännu bättre sätt och utan att det blir en massa uppståndelse. Hela operationen döljs naturligtvis väl av att man talar nitton till dussinet om mänsklighet och civilisation. Människojakter på ”illegala invandrare” som påstås smyga sig in i inhemska arbeten ska inte lämna efter sig otäcka blodfläckar eller brännmärken på tysk mark. Det är snarare gränspolisens, polisens och Schengenlandets buffertstaters uppgift att ta itu med problemet på ett lagligt sätt och helst av allt långt ifrån medias bevakning.

Den statliga arbetssimuleringen är våldsam och repressiv till sin natur. Den står för den absoluta viljan att med alla medel upprätthålla ”arbetsidolens” herrevälde, även efter dess död. Denna arbetarbyråkratiska fanatism kommer inte att ge fred åt dem som tagit sin tillflykt till de allra sista gömställen i en väl-

Den kategoriska brytningen med arbetet finner inget färdigt och objektivt bestämt socialt läger som den systemimmanent begränsade intressekampen. Det är en brytning med den falska faktalagen om en ”andra natur”, dvs. inte i sig själv en annan kvasiautomatisk fulländning, utan ett negativt medvetande – vägran och uppror utan någon ”historisk lag” bakom sig. Utgångspunkten kan inte vara en ny abstrakt-generell princip, utan endast avsky för den egna existensen som arbets- och konkurrenssubjekt och den kategoriska vägran att behöva fortsätta att fungera på detta sätt på en allt eländigare nivå.

Trots sin absoluta dominans har arbetet aldrig lyckats utrota motviljan att acceptera de begränsningar som det påtvingar helt och hållet. Vid sidan av alla regressiva fundamentalismer och all tävlingsmani i det sociala urvalet finns det också en potential för protest och motstånd. Obehaget inför kapitalismen finns i massorna, men det är förpassat till den socio-psykiska underjorden. Det väcks inte till liv. Därför behövs ett nytt intellektuellt utrymme så att det otänkbara kan göras tänkbart. Arbetslägrens världstolkningsmonopol måste brytas upp. Den teoretiska kritiken av arbetet har rollen som katalysator. Den har en skyldighet att frontalt angripa de rådande tankeförbudet och att öppet och tydligt säga det som ingen vågar veta och som ändå många känner: arbetarsamhället är definitivt på väg mot sitt slut. Och det finns inte den minsta anledning att beklaga dess undergång.

Endast en explicit formulerad kritik av arbetet och en motsvarande teoretisk debatt kan skapa den nya motpublik som är en oundgänglig förutsättning för bildandet av en praktisk social rörelse mot arbetet. De interna bråken inom arbetarlägret har uttömt sig själva och blir alltmer absurda. Det är desto mer brådskande att omdefiniera de sociala konfliktlinjer längs vilka en allians mot arbetskraften kan bildas.

Det är därför nödvändigt att i stora drag skissera vilka mål som är möjliga för en värld bortom arbetet. Programmet mot arbetet bygger inte på en kanon av positiva principer, utan på negationens kraft. Om införandet av arbete åtföljdes av en omfattande expropriering av människor från deras egna livsvillkor, kan negationen av arbetssamhället endast bestå i att människor åter tillägnar sig sitt sociala sammanhang på en högre historisk nivå. Arbetets motståndare kommer därför att sträva efter att bilda världsomspännande allianser av fritt associerade individer som kommer att rycka produktions- och existensmedlen från den vilande arbets- och utnyttjandemaskinen och ta dem i sina egna händer. Endast i kampen mot marknadens och statens alienerande makts monopolisering av alla samhälleliga resurser och välbefinningspotentialer kan man erövra samhälleliga frigörelseutrymmen.

16. Arbetets Upphävande

färdsstat som redan har fallit i ruiner, dvs. till de som har blivit utkastade, är arbetslösa eller inte är konkurrenskraftiga, för att inte tala om dem som vägrar att arbeta av goda skäl. Vårdförarbetare och arbetsförmedlare kommer att dra dem inför de officiella förhörskommisionerna och tvinga dem att böja sig för det styrande likets tron.

Vanligtvis får den anklagade tvivelsmålet, men här är bevisbördan förskjutten. Om de utstötta inte vill leva på luft och kristen välgörenhet i sitt fortsatta liv, måste de acceptera vad som helst av smuts- och slavarbete, eller någon annan absurd "arbetsterapi" som utarbetas av sysselsättningsprogrammen, bara för att visa att de är villkorslöst beredda att arbeta. Det spelar ingen roll om ett sådant arbete har rim och reson, för att inte tala om någon mening, eller om det helt enkelt är en ren absurditet. Huvudsaken är att de arbetslösa hålls i rörelse för att ständigt påminna dem om den enda lag som styr deras existens på jorden.

Förr i tiden arbetade man för att tjäna pengar. Numera sparar regeringen inga kostnader för att simulera det förlorade "paradiset" för några hundratusen människor genom att lansera bisarra "utbildningsprogram" eller inrätta "utbildningsföretag" för att göra dem redo för "vanliga" arbeten som de aldrig kommer att få. Allt nyare och mer löjliga åtgärder vidtas för att upprätthålla skenet av att de idoga sociala löpbanden kan hållas i full gång till tidens slut. Ju mer absurd det sociala tvånget "arbete" blir, desto brutalare hamras det in i folkets huvud att de inte ens kan få en bit bröd gratis.

I detta avseende är "New Labour" och dess efterföljare över hela världen överens med det nyliberala systemet för socialt urval. Genom att simulera arbetstillfällen och ge lockande utsikter till en underbar framtid för arbetarsamhället skapas en stark moralisk legitimitet för att slå hårdare mot de arbetslösa och de som motsätter sig arbete. Samtidigt sänker tvångsarbete, subventionerade löner och s.k. "hedersmedborgarverksamhet" arbetskostnaderna, vilket leder till en kraftigt uppblåst låglönesektor och en ökning av andra usla arbeten av det slaget.

Den så kallade aktiverande arbetslinjen skonar inte ens personer som lider av kroniska sjukdomar eller ensamstående mödrar med små barn. Mottagare av sociala förmåner befrias från detta administrativa strypgrepp först när namnskylten är knuten till deras tå (dvs. på bårhuset). Det enda skälet till en sådan statlig uppdrängning är att avskräcka så många människor som möjligt från att överhuvudtaget ansöka om förmåner genom att visa upp fruktansvärda tortyrinstrument – varje eländigt arbete måste framstå som jämförelsevis trevligt.

Officiellt svingar den paternalistiska staten alltid piskan av kärlek och med avsikt att strängt träna sina barn, som fördöms som ”arbetskygga”, att vara hårda i deras namn för att de skall kunna göra bättre framsteg. I själva verket har de pedagogiska åtgärderna endast till syfte att trumma ut sina skyddslingar. Vad är annars idén att inkalla arbetslösa och tvinga dem att gå ut på fältet för att skörda sparris (i Tyskland)? Syftet är att tränga ut de polska säsongarbetarna, som accepterar slavlöner endast för att växelkursen gör att de ynkliga summor de får blir en godtagbar inkomst hemma. Tvångsarbetarna får varken hjälp eller något ”yrkesperspektiv” genom denna åtgärd. Till och med för sparrisodlarna är de missnöjda akademikerna och de motvilliga yrkesarbetarna, som de fått som gåva, bara ett besvär. När den dumma idén att efter en tolvtimmarsdag i desperation upprätta en korvkiosk plötsligt framstår i ett mer vänligt ljus, har ”stödet till flexibilitet” fått sin önskade nybrettiska effekt.

Alla jobb är bättre än inget jobb.

(Bill Clinton, 1998)

Inget jobb är lika svårt som inget jobb.

(En affisch vid ett möte i december 1998, organiserat av initiativ för arbetslösa.)

Medborgararbete bör belönas, inte betalas. [...] Den som utför ett hedersamt medborgararbete slipper den stigmatisering som det innebär att vara arbetslös och mottagare av socialbidrag.

(Ulrich Beck, *Die Seele der Demokratie*, 1997)

För endast en seger i marknadernas världskrig skulle tillfälligt tillåta att några miljoner kapitalistiskt ”överflödiga” medätare får mat hemma – med uteslutande av alla människor utan inhemskt pass, förstås.

De reformhemmatiska skaparna av det existentiella penningkravet ignorerar i alla avseenden den kapitalistiska konstitutionen av penningformen. I slutändan är de bara intresserade av att rädda den senare från det kapitalistiska subjektet arbete och varukonsumtion. I stället för att helt och hållet ifrågasätta det kapitalistiska levnadssättet ska världen fortsätta att begravas under laviner av stinkande plåthögar, fula betongblock och skräpvaror av låg kvalitet, trots arbetskrisen, så att människorna bevaras den enda ynkliga frihet som de fortfarande kan föreställa sig: valfriheten framför stormarknadens hyllor.

Men även detta sorgliga och begränsade perspektiv är helt illusoriskt. Dess vänsterprotagonister och teoretiska analfabeter har glömt att den kapitalistiska varukonsumtionen aldrig bara tjänar till att tillfredsställa behoven, utan alltid bara kan vara en funktion av nyttjandets rörelse. När arbetskraften inte längre är till salu betraktas till och med elementära behov som skandalösa lyxkrav som måste reduceras till ett minimum. Och det är just för detta som programmet för existenspengar kommer att vara ett medel, nämligen som ett instrument för att minska statens kostnader och som en eländesversion av sociala transfereringar som kommer att ersätta de kollapsande socialförsäkringarna. Det var i denna mening som nyliberalismens hjärna, Milton Friedman, ursprungligen tänkte ut begreppet basinkomst innan en avväpnad vänster upptäckte det som en förmodad livlina. Och med detta innehåll kommer det att bli verklighet – eller inte alls.

Det har visat sig att som ett resultat av den mänskliga naturens oundvikliga lagar kommer vissa människor att drabbas av svårigheter. Dessa är de olyckliga personer som har dragit ett tomt kort i livets stora lotteri.

(Thomas Robert Malthus)

hällets kris, ännu mer fanatiskt insisterar på sin inneboende logik att varje mänsklig välfärd kan vara en ren avfallsprodukt för ett lönsamt utnyttjande, dominerar Sankt Florian-principen alla intressekonflikter. Alla lobbyer känner till spelreglerna och agerar därefter. Varje mark som en annan klientel får är förlorad för deras egen klientel. Varje snitt i den andra änden av det sociala nätet ökar chansen att få en respit för sig själv. Pensionären blir alla bidragsgivares naturliga fiende, den sjuke alla försäkrades fiende och invandraren hotobjekt för alla vildsinta nationalister.

På detta sätt är försöket att använda den systemimmanenta intressekampen som hävstång för social frigörelse oåterkalleligt uttömt. Detta är slutet för den klassiska vänstern. En pånyttfödelse av en radikal kritik av kapitalismen förutsätter en kategorisk brytning med arbetet. Det är först när ett nytt mål för social frigörelse sätts upp bortom arbetet och dess avledda fetischkategorier (värde, vara, pengar, stat, juridisk form, nation, demokrati etc.) som en återförankring är möjlig på hög nivå och i hela samhället. Och endast i detta perspektiv kan systemimmanenta försvarskämpar mot lobbyismens och individualiseringens logik återigen aggregeras; nu dock inte längre i en positiv utan i en negativ strategisk hänvisning till de härskande kategorierna.

Hittills har vänstern undvikit den kategoriska brytningen med arbetarsamhället. Den förringar de systemiska begränsningarna till enbart ideologi och krisens logik till enbart ett politiskt projekt för ”de styrande”. Socialdemokratisk och keynesiansk nostalgi ersätter den kategoriska brytningen. Det är inte en ny konkret generalitet för samhällsbildningen bortom det abstrakta arbetet och penningformen som eftersträvas, utan vänstern försöker frenetiskt hålla fast vid den gamla abstrakta generaliteten för det systemimmanenta intresset. Men dessa försök förblir i sig själva abstrakta och kan inte längre integrera en social massrörelse, eftersom de lyckas undvika de verkliga krisförhållandena.

Detta gäller särskilt kravet på garanterade existenspengar eller minimiinkomst. Istället för att koppla samman konkreta sociala försvarskämpar mot vissa åtgärder från apartheidregimen med ett allmänt program mot arbetskraften, försöker detta krav upprätta en falsk generalitet av social kritik som förblir abstrakt, systemimmanent och hjälplös i alla avseenden. Den sociala kriskonkurrensen kan inte övervinnas med detta. Det globala arbetssamhällets eviga funktionssätt förutsätts okunnigt, för varifrån skulle annars pengarna komma för att finansiera denna statligt garanterade basinkomst, om inte från framgångsrika utnyttjandeprocesser? De som förlitar sig på en sådan ”social utdelning” (bara namnet talar sitt tydliga språk) måste samtidigt i hemlighet räkna med en privilegierad ställning för sitt ”eget” land i den globala konkurrensen.

4. Överdrivning och förnekande av arbetarreligionen

Den nya fanatism för arbetet med vilken detta samhälle reagerar på sin idols död är den logiska fortsättningen och slutfasen i en lång historia. Sedan reformationens dagar har alla västerländska moderniseringsmakter predikat arbetets helighet. Under de senaste 150 åren har alla sociala teorier och politiska skolor varit besatta av idén om arbete. Socialister och konservativa, demokrater och fascister bekämpade varandra till döds, men trots allt dödligt hat hyllade de alltid tillsammans arbetsidolen. "Skjut den som är sysslolös åt sidan" är en rad från den tyska texten till den internationella hymnen för arbetarklassen, "Arbete gör fri", som kusligt återges i inskriptionen ovanför porten i Auschwitz. De pluralistiska efterkrigsdemokratierna svor desto mer på arbetets eviga diktatur. Till och med konstitutionen för den ultrakatolska delstaten Bayern läxar upp sina medborgare i den lutherska traditionen: "Arbetet är källan till ett folks välbefinnande och står under statens särskilda beskydd". I slutet av 1900-talet har alla ideologiska skillnader försvunnit i luften. Det som återstår är den gemensamma grunden i form av en skoningslös dogm: Arbete är människans naturliga öde.

I dag förnekar själva arbetssamhällets verklighet denna dogm. Arbetarreligionens lärjungar har alltid predikat att människan enligt sin förmodade natur är ett "animal laborans" (arbetsdjur). Ett sådant "djur" antar i själva verket endast egenskapen av människa genom att underkasta materien sin vilja och genom att förverkliga sig själv i sina produkter, som en gång Prometheus gjorde. Den moderna produktionsprocessen har alltid gjort narr av denna myt om en världserövrare och en halvgud, men skulle kunna ha haft ett verkligt substrat under uppfinnarkapitalisternas tid, som Siemens eller Edison och deras kvalificerade arbetskraft. Under tiden har dock sådana uppsyn och upphöjningar blivit helt absurda.

Den som frågar efter innehållet, meningen och målet med sitt arbete blir galen eller blir ett störande element i det sociala maskineri som är utformat för att fungera som ett självändamål. "Homo faber", som en gång var full av inbilskhet när det gällde hans hantverk och yrke, en människotyp som tog det han gjorde på allvar på ett parochialt sätt, har blivit lika gammalmodig som en mekanisk skrivmaskin. Löpbandet måste köras till varje pris, och "det är allt som finns att göra". Reklamavdelningar och arméer av underhållare, företagspsykologer, image-rådgivare och droghandlare ansvarar för att skapa mening. När det ständigt pratas om motivation och kreativitet finns det inte ett spår kvar av något av dem – förutom självbedrägeri. Det är därför talanger som autosuggestion, självprojektion och kompetenssimulering hör till de viktigas-

Hur mycket arbetskraftens grundläggande kris än förtrycks och tabubeläggs, är den ändå utmärkande för alla aktuella sociala konflikter. Övergången från ett samhälle med massintegration till en ordning med selektion och apartheid har inte lett till en ny omgång av den gamla klasskampen mellan kapital och arbete, utan till en kategorisk kris i själva den systemimmanenta intressekampen. Redan under välbefinnandepoken efter andra världskriget hade den gamla betoningen av klasskampen bleknat. Men inte för att det "i och för sig" revolutionära subjektet hade "integrerats" genom manipulativa intriger och mutor med tvivelaktiga rikedomar, utan tvärtom för att det på den fordristiska utvecklingsnivån framträdde den logiska identiteten mellan kapital och arbete som samhälleliga funktionskategorier av en gemensam social fetischform. Den systemimmanenta önskan att sälja varan arbetskraft till bästa möjliga villkor förlorade varje transcenderande moment.

Medan målet fram till 1970-talet fortfarande var att säkerställa att så breda befolkningsskikt som möjligt skulle delta i arbetssamhällets giftiga frukter, släcktes även denna impuls under den tredje industriella revolutionens nya krisvillkor. Endast så länge arbetssamhället expanderade var det möjligt att i stor skala föra en intressekamp mellan dess sociala funktionskategorier. I samma utsträckning som den gemensamma basen förfaller kan emellertid de systemimmanenta intressena inte längre förenas på hela samhällsnivån. En allmän desolidarisering inträder. Lönearbetarna lämnar fackföreningarna, de kvinnliga cheferna lämnar företagarföreningarna. Var och en för sig själv och det kapitalistiska systemet mot alla: den så omtalade individualiseringen är inget annat än ytterligare ett symptom på arbetssamhällets kris.

I den mån det överhuvudtaget fortfarande går att sammanföra intressen sker detta endast på mikroekonomisk nivå. I samma utsträckning som det har blivit ett hån mot den sociala frigörelsen att låta sitt liv förvanskas ekonomiskt, har representationen av arbetets intressen som en vara urartat till en hård lobbyverksamhet för allt mindre sociala segment. De som accepterar arbetets logik måste nu också acceptera apartheidslogik. Det handlar bara om att säkra säljbarheten för sin egen snävt definierade kundkrets på bekostnad av alla andra. Arbetare och företagsråd finner inte längre sina verkliga motståndare i ledningen för sitt företag, utan i löntagarna i konkurrerande företag och "orter", vare sig i nästa stad eller i Fjärran Östern. Och när frågan uppstår om vem som måste hoppa av i nästa våg av ekonomisk rationalisering blir till och med grannavdelningen och den närmaste kollegan fienden.

Den radikala desolidariseringen är inte alls begränsad till företags- och fackföreningsstrider. Eftersom alla funktionskategorier, särskilt i arbetssam-

15. Krisen i intressekampen

te dygderna hos chefer och yrkesarbetare, mediestjärnor och revisorer, lärare och parkeringsvakter.

Arbetsamhällets kris har fullständigt förlöjligt påståendet att arbete är en evig nödvändighet som naturen påtvingat mänskligheten. I århundraden predikades det att man måste hylla arbetsidolen av den enkla anledningen att behoven inte kan tillfredsställas utan att människor svettas blod: Att tillfredsställa behoven, det är hela poängen med människans existens i arbetsläger. Om detta vore sant skulle en kritik av arbetet vara lika rationell som en kritik av gravitationen. Hur kan då en sann "naturlag" hamna i kris eller till och med försvinna? Golvledarna för samhällets arbetslägerfraktioner, från nyliberala kaviarslukare till fackföreningsmedlemmarnas ölbälgar, finner att de har slut på argument för att bevisa arbetets pseudonatur. Eller hur kan de förklara att tre fjärdedelar av mänskligheten sjunker ner i elände och fattigdom bara för att arbetssystemet inte längre behöver deras arbete?

Det är inte längre Gamla testamentets förbannelse "I ditt ansikts svett skall du äta ditt bröd" som skall belasta de utstötta, utan en ny och obönhörlig fördömelse: "Du skall inte äta eftersom din svett är överflödigt och omöjligt att sälja". Detta är alltså en naturlag? Denna fördömelse är inget annat än en irrationell social princip, som antar utseendet av ett naturligt tvång eftersom den har förstört eller underkuvat alla andra former av sociala relationer under de senaste århundradena och har förklarat sig vara absolut. Det är "naturlagen" i ett samhälle som anser sig vara mycket "rationellt", men som i själva verket bara följer den instrumentella rationaliteten hos sin arbetsidol, för vars "faktiska oundvikligheter" (Sachzwänge) det är berett att offra den sista resten av sin mänsklighet.

Arbetet, hur enkelt och mammonistiskt det än är, är alltid förbundet med naturen. Lusten att arbeta leder mer och mer till sanningen och till naturens lagar och föreskrifter, som är sanningar.

(Thomas Carlyle, Arbeiten und nicht verzweifeln, 1843)

5. Arbete är en social tvångsprincip

De officiella sociala institutionerna överger sin sociala skyldighet med en vänlig och fri uppmaning till "oss alla" att bekämpa vårt eget och andras elände med privata initiativ och sluta ställa materiella krav. Den definitionsmässiga akrobatiken kring det fortfarande heliga begreppet arbete, missförstått som ett frigörelseprogram, öppnar således dörren för statens försök att genomföra upphävandet av lönearbetet som ett upphävande av lönerna samtidigt som man behåller arbetet på marknadsekonomins brända jord. Detta bevisar ofrivilligt att den sociala frigörelsen i dag inte kan innebära en omvärdering av arbetet, utan endast en medveten devalvering av arbetet.

Förutom det materiella kan enkla, personliga tjänster också öka det immateriella välbefinnandet. Exempelvis kan kundernas välbefinnande öka om tjänsteleverantörerna befriar dem från betungande personligt arbete. Samtidigt ökar tjänsteleverantörernas välbefinnande om deras självkänsla stärks av verksamheten. Att tillhandahålla en enkel, personlig tjänst är bättre för psyket än att vara arbetslös.

(Rapport från kommissionen för framtidsfrågor i delstaterna Bayern och Sachsen, 1997).

Håll fast vid den kunskap som visar sig i arbetet, för naturen själv bekräftar den och säger ja till den. Egentligen har du ingen annan kunskap än den som du har förvärvat genom arbete, resten är bara en hypotes om kunskap.

(Thomas Carlyle, Arbeiten und nicht verzweifeln, 1843)

från arbetets positivt tolkade imperialism. Arbetssamhället anklagas för att ännu inte dominera livet tillräckligt mycket med sin verksamhetsform, eftersom det förment definierar begreppet arbete "för snävt", dvs. moraliskt utesluter "eget arbete" eller "obetald självhjälp" (hushållsarbete, grannhjälp osv.) ur det och endast tillåter att säljbart förvärvsarbete betraktas som "verkligt" arbete. En omvärdering och utvidgning av arbetsbegreppet skulle kunna undanröja denna ensidiga fixering och de hierarkier som är förknippade med den.

Detta slags tänkande handlar inte om frigörelse från de rådande begränsningarna, utan endast om semantisk reparation. Arbetssamhällets uppenbara kris skall lösas genom att det sociala medvetandet "verkligt" upphöjer de hittills underlägsna verksamhetsformerna vid sidan av den kapitalistiska produktionssfären till arbetets adel. Men dessa verksamheters underlägsenhet är inte bara ett resultat av ett visst ideologiskt förhållningssätt, utan hör till det varuproducerande systemets grundstruktur och kan inte upphävs genom trevliga moraliska omdefinitioner.

I ett samhälle som domineras av varuproduktion som ett självändamål kan endast det som kan representeras i monetär form betraktas som verklig rikedom. Det arbetsbegrepp som bestäms av detta utstrålar visserligen imperialistiskt på alla andra områden, men endast negativt, eftersom det gör dem igenkännbara som beroende av sig själv. De sfärer som ligger utanför varuproduktionen förblir således nödvändigtvis i skuggan av den kapitalistiska produktionssfären, eftersom de inte omfattas av den abstrakta logiken för tidsbesparing i företagsledningen – även och särskilt när de är livsviktiga, som till exempel den avgränsade verksamhetssfären för det privata hushållet, den personliga omsorgen etc., som definieras som "kvinnlig".

En moraliserande utvidgning av arbetsbegreppet i stället för dess radikala kritik döljer inte bara den varuproducerande ekonomins verkliga sociala imperialism, utan passar också perfekt in i de auktoritära strategierna för statlig krishantering. Kravet sedan 1970-talet på att "hushållsarbete" och verksamhet inom den "tredje sektorn" ska "erkännas" socialt som fullt giltigt arbete spekulerade ursprungligen i finansiella statliga transfereringar. Krisstaten vänder dock på steken och mobiliserar den moraliska drivkraften i detta krav i enlighet med den ökända "subsidiaritetsprincipen" just mot dess materiella förhoppningar.

Hymnen till "frivilligt arbete" och "medborgararbete" handlar inte om att få lov att peta i de tämligen tomma statliga ekonomiska pottorna, utan blir ett alibi för statens sociala tillbakadragande, för de program för tvångsarbete som startar och för det usla försöket att lägga krisens börda främst på kvinnorna.

Arbete är inte på något sätt identiskt med att människor omvandlar naturen (materien) och interagerar med varandra. Så länge människan existerar kommer hon att bygga hus, producera kläder, mat och många andra saker. De kommer att uppfostra barn, skriva böcker, diskutera, odla trädgårdar, göra musik och mycket annat. Detta är banalt och självklart. Att höja mänsklig verksamhet som sådan, den rena "utläggningen av arbetskraft", till en abstrakt princip som styr de sociala relationerna utan hänsyn till dess innehåll och oberoende av deltagarnas behov och vilja, är emellertid inte självklart.

I de gamla agrarsamhällena fanns det alla typer av dominans och personliga beroenden, men inte en diktatur för abstraktionen arbete. Aktiviteterna i naturens omvandling och i de sociala relationerna var inte på något sätt självbestämda, men var knappast föremål för en abstrakt "förbrukning av arbetskraft". Snarare var de inbäddade i komplexa regler av religiösa föreskrifter och i sociala och kulturella traditioner med ömsesidiga skyldigheter. Varje verksamhet hade sin egen tid och plats; det fanns helt enkelt ingen abstrakt allmän verksamhetsform.

Det föll på det moderna varuproducerande systemet som ett självändamål med sin oupphörliga omvandling av mänsklig energi till pengar att skapa en avskild sfär av så kallat arbete som var "alienerad" från alla andra sociala relationer och abstraherad från allt innehåll. Det är en sfär som kräver villkorslös överlåtelse av sina fångar, ett liv som styrs, en beroende robotverksamhet som är avskild från alla andra sociala sammanhang och lydnad för en abstrakt "ekonomisk" instrumentell rationalitet bortom de mänskliga behoven. I denna sfär som är avskild från livet upphör tiden att vara levd och upplevd tid; tiden blir i stället bara ett råmaterial som skall utnyttjas optimalt: "Tid är pengar". Varje sekund av livet belastar ett tidskonto, varje toalettbesök är ett brott och varje skvaller är ett brott mot det produktionsmål som har gjort sig självständigt. Där arbete pågår får endast abstrakt energi spenderas. Livet äger rum någon annanstans – eller ingenstans, eftersom arbetet slår tiden dygnet runt. Till och med barn drillas i att lyda den newtonska tiden för att bli "effektiva" medlemmar av arbetskraften i sitt framtida liv. Ledighet beviljas endast för att återställa en individs "arbetskraft". När man äter den måltid, firar eller älskar, tickar sekundvisaren i bakhuvudet.

På arbetets område spelar det ingen roll vad som görs, det är själva handlingen som räknas. Framför allt är arbetet ett mål i sig självt, särskilt i det avseendet att det är råmaterialet och substansen i det monetära kapitalets avkastning – kapitalets gränslösa dynamik som självvärderande värde. Arbetet är inget annat än det "flytande (rörelse)aggregatet" av detta absurda självän-

damål. Det är därför alla produkter måste produceras som varor – och inte av någon praktisk anledning. Endast i varuform kan produkterna ”stelna” abstraktionen pengar, vars väsen är abstraktionen arbete. Sådan är mekanismen i det alienerade sociala löpband som håller den moderna mänskligheten fången.

Av denna anledning spelar det ingen roll vad som produceras samt vilken användning som görs av det – för att inte tala om likgiltigheten för sociala och miljömässiga konsekvenser. Oavsett om hus byggs eller landminor produceras, om böcker trycks eller genetiskt modifierade tomater odlas, om människor blir sjuka till följd av detta, om luften förorenas eller om ”bara” god smak går åt helvete – allt detta är irrelevant så länge som varor, oavsett vad som krävs, kan omvandlas till pengar och pengar till nytt arbete. Det faktum att varje vara kräver en konkret användning, och om den är destruktiv, har ingen betydelse för den ekonomiska rationalitet för vilken produkten inte är något annat än en bärare av en gång förbrukad arbetskraft, eller ”död arbetskraft”.

Akkumulationen av ”dött arbete”, med andra ord ”kapital”, som materialiseras i penningform är den enda ”mening” som det moderna varuproducerande systemet känner till. Vad är ”dött arbete”? Ett metafysiskt vansinne! Ja, men en metafysik som har blivit en konkret verklighet, en ”reifierad” galenskap som håller detta samhälle i sitt järngrepp. I det eviga köpandet och försäljandet interagerar människor inte som självständiga sociala varelser, utan utför bara det förutsatta självändamålet som sociala automater.

Arbetaren (lit. arbetare) känner sig själv utanför arbetet och känner sig utanför sig själv när han arbetar. Han är hemma när han inte arbetar. När han arbetar är han inte hemma. Följaktligen är hans arbete tvångsarbete och inte frivilligt arbete. Tvångsarbete är inte ett sätt att tillfredsställa ett behov utan endast ett sätt att tillfredsställa behov utanför arbetet. Dess främmande karaktär visar sig i att arbete undviks som en pest så snart det inte finns något fysiskt eller annat tvång.

(Karl Marx, Ökonomisch-philosophische Manuskripte, 1844)

Efter århundraden av konditionering kan den moderna människan inte längre föreställa sig ett liv utan arbete. Som en imperial princip dominerar arbetet inte bara den ekonomiska sfären i snäv bemärkelse, utan genomsyrar hela den sociala tillvaron ner till vardagens och den privata tillvarons porer. Fritid”, som är en fängelsebestämmelse i ordets bokstavliga bemärkelse, har länge använts för att ”arbeta upp” varor för att säkerställa den nödvändiga försäljningen.

Men även bortom den internaliserade skyldigheten att konsumera varor som ett mål i sig, kastas arbetets skugga över den moderna individen utanför kontoret och fabriken. Så snart han eller hon lämnar tv-stolen och blir aktiv förvandlas varje aktivitet omedelbart till en arbetsliknande aktivitet. Joggarer ersätter tidsklockan med ett stoppur, i det kromade gymmet upplever löpbandet sin postmoderna pånyttfödelse och semesterfirare skrubbar ner kilometer i bilen som om de skulle uppnå en långkörarens årliga prestation. Till och med knullandet är inriktat på sexforskningens DIN-standarder och pratshowens tävlingsstandarder.

Om kung Midas fortfarande upplevde det som en förbannelse att allt han rörde vid förvandlades till guld, så har hans moderna medlidande redan passerat detta stadium. Arbetaren märker inte ens längre att varje handling förlorar sin speciella sensuella kvalitet och blir likgiltig genom att anpassa sig till arbetsmönstret. Tvärtom: det är bara genom denna assimilering till varuvärldens likgiltighet som han överhuvudtaget ger en aktivitet mening, rättfärdigande och social betydelse. Det arbetande subjektet kan till exempel inte göra mycket med en känsla som sorg; genom att omvandla sorgen till ”sorgearbete” förvandlas dock denna känslomässiga främmande kropp till en känd kvantitet om vilken man kan utbyta idéer med sina jämnåriga. Till och med drömmar blir på så sätt ”drömarbete”, att hantera en älskad person blir ”relationsarbete” och att hantera barn blir ”pedagogiskt arbete”, avrealiserat och jämförelsevis giltigt. Varhelst den moderna människan vill insistera på allvaret i sina handlingar har hon redan ordet ”arbete” på läpparna.

Arbetets imperialism återspeglas alltså i vardagsspråket. Vi är inte bara vana vid att använda ordet ”arbete” på ett inflationärt sätt, utan också på två helt olika betydelsenivåer. ”Arbete” har för länge sedan slutat att endast beteckna (vilket skulle vara korrekt) den kapitalistiska formen av verksamhet i kvarnen av mål i sig, utan denna term har blivit synonym med varje målinriktad ansträngning överhuvudtaget och har på så sätt täckt sina spår.

Denna begreppsliga otydlighet förbereder marken för en lika halvtaskig som vanlig kritik av arbetssamhället som verkar precis tvärtom, nämligen uti-

**14. Arbetet kan inte
omdefinieras**

**6. Arbete och kapital är två
sidor av samma mynt.**

Den politiska vänstern har alltid ivrigt vördat arbetet. Den har stiliserat arbetet till människans sanna natur och mystifierat det till kapitalets förmodade motprincip. Det var inte arbetet som betraktades som en skandal, utan dess exploatering av kapitalet. Som ett resultat av detta var alla "arbetarklasspartiers" program alltid "arbetets befrielse" och inte "befrielse från arbetet". Men den sociala motsättningen mellan kapital och arbete är bara en motsättning mellan olika (om än ojämnt mäktiga) intressen inom det kapitalistiska ändamålet i sig självt. Klasskampen var en form av kamp mot motsatta intressen på den gemensamma sociala marken och referenssystemet i det varuproducerande systemet. Den var relevant för den inre dynamiken i kapitalackumuleringen. Vare sig kampen handlade om högre löner, medborgerliga rättigheter, bättre arbetsvillkor eller fler arbetstillfällen, var den allomfattande sociala trampdynan med sina irrationella principer alltid dess underförstådda förutsättning.

Ur arbetets synvinkel räknas produktionens kvalitativa innehåll lika lite som ur kapitalets synvinkel. Det enda som är intressant är att sälja arbetskraften till bästa pris. Tanken på att bestämma mål och föremål för mänsklig verksamhet genom gemensamma beslut är bortom löpbandsinnehavarnas fantasi. Om det någonsin funnits ett hopp om att ett sådant självbestämmande av den sociala reproduktionen skulle kunna förverkligas i det varuproducerande systemets former, har "arbetskraften" för länge sedan glömt denna illusion. Endast "anställning" eller "yrke" är en fråga av intresse; konnotationerna till dessa termer talar sitt tydliga språk om hela arrangemangets karaktär av självändamål, och deltagarnas mentala omognad framträder i ljuset.

Vad som produceras och i vilket syfte, och vilka konsekvenserna kan bli, spelar varken någon roll för säljaren av varan arbetskraft eller för köparen. Arbetarna i kärnkraftverk och kemiska fabriker protesterar mest högljutt när deras tickande tidsinställda bomber avaktiveras. De "anställda" på Volkswagen, Ford eller Toyota är de mest fanatiska lärjungarna till bilarnas självmordsprogram, inte bara för att de är tvungna att sälja sig själva för en lön som de kan leva av, utan för att de faktiskt identifierar sig med sin trångsynta tillvaro. Sociologer, fackföreningsmän, pastorer och andra "professionella teologer" som ägnar sig åt den "sociala frågan" ser detta som ett bevis för arbetets etiskt-moraliska värde. "Arbetet formar personligheten", säger de. Ja, personligheterna hos varuproduktionens zombies som inte längre kan föreställa sig ett liv utanför sina älskade löpband, för vilka de tränar sig hårt – dag ut och dag in.

Eftersom arbetarklassen knappast någonsin var den antagonistiska motsättningen till kapitalet eller det historiska subjektet för mänsklig frigörelse, kontrollerar kapitalister och företagsledare knappast samhället med hjälp av

dade orsaken till krisen. De "onda spekulanterna", säger de mer eller mindre panikslagna, förstör hela det vackra arbetsamhället eftersom de spelar bort de "goda pengarna", som det finns "tillräckligt mycket" av, på ett infall, i stället för att investera dem pliktskyldigt och stabilt i underbara "jobb", så att en arbetstogig hjälpsam mänsklighet kan fortsätta att vara "fullt sysselsatt".

Det kommer helt enkelt inte in i dessa huvuden att spekuleringen på intet sätt har fått de verkliga investeringarna att stanna upp, utan att dessa redan har blivit olönsamma genom den tredje industriella revolutionen och att den spekulativa uppgången bara kan vara ett symptom på detta. De pengar som cirkulerar i till synes outtömliga mängder har för länge sedan upphört att vara "goda" även i kapitalistisk mening, utan är bara "varm luft" med vilken spekulationsbubblan blåstes upp. Varje försök att peta i denna bubbla med projekt för någon form av beskattning ("Tobinskatt" etc.) för att styra tillbaka penningkapitalet till arbetsamhällets förment "korrekta" och verkliga kvarnar kan bara sluta med att bubblan spricker ännu snabbare.

I stället för att förstå att vi alla obevekligt blir olönsamma och att själva lönsamhetskriteriet, tillsammans med dess grundvalar i arbetsamhället, därför bör angripas som föråldrat, föredrar man att demonisera "spekulanterna" – denna billiga fiendebild odlas enhälligt av höggerradikaler och autonomister, intetsägande fackföreningsfunktionärer och keynesianska nostalgiker, socialteologer och pratshowvärdar, och i allmänhet av alla apostlar för "hederligt arbete". Våldigt få är medvetna om att det bara är ett litet steg därifrån till en omobilisering av det antisemitiska vansinnet. Att åberopa det "skapande" nationellt blodiga realkapitalet mot det "rovgiriga" internationella "judiska" penningkapitalet hotar att bli det sista ordet för den intellektuellt förfallna arbetsplatsvänstern. Det är ändå det sista ordet för den i sig rasistiska, antisemitiska och antiamerikanska arbetsplatshögern.

Så snart arbetet i direkt form har upphört att vara den stora källan till rikedom upphör arbetstiden och måste upphöra att vara dess mått, och därmed bytesvärdet [mättet] på bruksvärdet. [...] Därmed kollapsar den produktion som vilar på bytesvärdet och själva den omedelbara materiella produktionsprocessen berövas formen av nöd och antagonism.

(Karl Marx, Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie, 1857/58).

kostnaderna för krisen, vare sig det är i form av statligt förtryck eller simuleringskostnader. I många stater ökar statens andel till och med på detta sätt.

Men den fortsatta kapitalackumuleringen kan inte längre simuleras genom statsskulder. Sedan 1980-talet har därför det ytterligare skapandet av fiktivt kapital förskjutits till aktiemarknaderna. Där handlar det sedan länge inte längre om utdelningen, vinstandelen i den reella produktionen, utan endast om prisen, den spekulativa värdeökningen av äganderätten upp till astronomiska storleksordningar. Förhållandet mellan den reella ekonomin och de spekulativa rörelserna på finansmarknaderna har vänts upp och ner. Den spekulativa prisökningen föregriper inte längre den reella ekonomiska expansionen, men omvänt simulerar tjurmarknaden för fiktivt värdeskapande en reell ackumulering som inte längre existerar.

Arbetsmarknaden är kliniskt död, men den återupplivas på konstgjord väg genom finansmarknadernas till synes oberoende expansion. Industrieföretagen gör vinster som inte längre kommer från produktion och försäljning av verkliga varor, som sedan länge har blivit en förlustbringande verksamhet, utan från en "smart" finansavdelnings deltagande i aktie- och valutaspekulationer. Offentliga budgetar uppvisar intäkter som inte längre kommer från skatter eller upplåning, utan från finansförvaltningens ivriga deltagande i spelmarknaderna. Och de privata hushållen, vars realinkomster från löner och arvoden minskar dramatiskt, fortsätter att ha råd med en hög konsumtionsnivå genom att låna till aktievinster. På så sätt skapas en ny form av artificiell efterfrågan, som i sin tur ger upphov till verklig produktion och verkliga statliga skatteintäkter "utan golv under fötterna".

På detta sätt skjuts den världsekonomiska krisen upp genom spekulationsprocessen. Men eftersom den fiktiva ökningen av värdet på äganderätter bara kan vara en föregripande av ett framtida verkligt arbetskraftsutnyttjande (i motsvarande astronomisk skala) som aldrig kommer, måste det objektifierade svindeln sprängas efter en viss inkubationstid. Kollapsen av "tillväxtmarknaderna" i Asien, Latinamerika och Östeuropa har gett ett första smakprov. Det är bara en tidsfråga innan finansmarknaderna i de kapitalistiska centra i USA, EU och Japan också kollapsar.

Detta samband uppfattas på ett helt förvrängt sätt i arbetarsamhällets fetischmedvetande och framför allt av de konventionella vänster- och högerkritiker av kapitalismen". Fixerade vid arbetets fantom, som har förädlats till ett superhistoriskt och positivt existensstillstånd, blandar de systematiskt ihop orsak och verkan. Det tillfälliga uppskjutandet av krisen genom finansmarknadernas spekulativa expansion framstår sedan i motsatt riktning som den förmo-

illviljan hos någon "subjektiv vilja till exploatering". Ingen härskande kast i historien har levt ett så eländigt liv som "trä" som de trakasserade cheferna på Microsoft, Daimler-Chrysler eller Sony. Vilken medeltida baron som helst skulle ha föraktat dessa människor djupt. Medan han ägnade sig åt fritid och slösade bort rikedomar orgiastiskt, tillåter sig arbetssamhällets elit ingen paus. Utanför löpbanden vet de inget annat än att bli barnsliga. Fritid, glädjen i kunskap, förverkligande och upptäckt, liksom sinnliga njutningar, är lika främmande för dem som för deras mänskliga "resurs". De är bara slavar av arbetsdolen, blott funktionella exekutor för det irrationella sociala ändamålet i sig självt.

Den härskande idolen vet hur den skall genomdriva sin "subjektlösa" (Marx) vilja med hjälp av konkurrensens "tysta (underförstådda) tvång" som även de mäktiga måste böja sig för, särskilt om de leder hundratals fabriker och flyttar miljarder över hela världen. Om de inte "gör affärer" kommer de att skrotas lika hänsynslöst som den överflödiga "arbetskraften". Om de hålls kvar i de ledande strängarna av oförsonliga systemkrav blir de ett hot mot allmänheten på grund av detta och inte på grund av någon medveten vilja att utnyttja andra. De har minst av allt tillåtelse att fråga sig om innebörden och konsekvenserna av sitt rastlösa handlande och har inte råd med känslor eller medkänsla. Därför kallar de det för realism när de ödelägger världen, vanställer stadsbilden och bara rycker på axlarna när deras medmänniskor utarmas mitt i välståndet.

Arbetet har i allt högre grad det goda samvetet på sin sida: Fritidsintresset kallas "behov av återhämtning" och börjar skämmas. "Det är bara för hälsans skull", försvarar de sig när de ertappas vid en utflykt på landet. Det kan hända att det inom en snar framtid kommer att leda till självförakt och dåligt samvete att ge efter för en "vita kontemplativa" (dvs. att gå på en promenad tillsammans med vänner för att begrunda livet).

(Friedrich Nietzsche, Muße und Müßiggang, 1882)

7. *Arbete är patriarkalt styre*

Det dominerande sociala medvetandet ljuger systematiskt för sig själv om arbetssamhällets verkliga tillstånd. Kollapsregionerna exkommuniceras ideologiskt, arbetsmarknadsstatistiken förfalskas obehindrat, formerna för utarmning simuleras bort av medierna. Simulering är kriskapitalismens centrala drag. Detta gäller även för själva ekonomin. Om det åtminstone i de västerländska kärnländerna verkar som om kapitalet kunde ackumuleras utan arbete och pengarnas rena form kunde garantera ett fortsatt utnyttjande av värde utan substans, så beror detta på en simuleringsprocess på finansmarknaderna. I likhet med simuleringen av arbete genom den demokratiska arbetsförvaltningens tvångsåtgärder har en simulering av kapitalutnyttjande uppstått genom att kreditsystemet och aktiemarknaderna spekulativt har frikopplats från den reala ekonomin.

Det nuvarande arbetets utnyttjande ersätts av tillgång till ett framtida arbetskraftsutnyttjande som aldrig kommer att äga rum. I viss mening är detta kapitalackumulation i en fiktiv "framtida II". Penningkapitalet, som inte längre kan återinvesteras lönsamt i den reala ekonomin och därför inte längre kan suga in arbete, måste i allt högre grad flytta ut på finansmarknaderna.

Redan den fordistiska utnyttjandeskjutsen under tiden för det "ekonomiska miraklet" efter andra världskriget var inte längre helt självbärande. Lånen som staten tog upp i en aldrig tidigare skådad omfattning, långt utöver sina skatteintäkter, eftersom arbetssamhällets ramvillkor inte längre kunde finansieras på annat sätt. Staten pantsatte därmed sina framtida reala inkomster. På detta sätt uppstod å ena sidan en finanskapitalistisk investeringsmöjlighet för "överskotts"-pengarkapitalet – det lånades ut till staten mot ränta. Staten betalade räntan från nya lån och kanaliserade omedelbart de lånade pengarna tillbaka in i det ekonomiska kretsloppet. Å andra sidan finansierade det sociala utgifter och infrastrukturinvesteringar och skapade därmed en artificiell efterfrågan i kapitalistisk mening, eftersom den inte täcktes av några produktiva arbetsutgifter. Den fordistiska högkonjunkturen förlängdes således utanför sin egentliga omfattning genom att arbetarsamhället tog tillvara på sin egen framtid.

Detta simulativa ögonblick redan i den till synes fortfarande intakta nyttjandeprocessen fann sina gränser tillsammans med statsskulden. De statliga "skuldkriserna", inte bara i tredje världen utan även i centra, tillät inte längre en fortsatt expansion på detta sätt. Detta var den objektiva grunden för den nyliberala avregleringens seger, som enligt ideologin skulle gå hand i hand med en drastisk minskning av statens andel av nationalprodukten. I verkligheten kompenseras avregleringen och minskningen av statens uppgifter av

13. Den kasinokapitalistiska simuleringen av arbetsamhället

Det är inte möjligt att underkasta varje sfär av det sociala livet eller alla väsentliga mänskliga aktiviteter den abstrakta (newtonska) tidens regel, även om arbetets inneboende logik, inklusive omvandlingen av den senare till ”penningssubstans”, insisterar på detta. Följaktligen uppstod vid sidan av arbetets ”separerade” sfär, så att säga på baksidan, hemlivets, familjelivets och intimitetens sfär.

Det är en sfär som förmedlar idén om kvinnlighet och som omfattar vardagens olika aktiviteter som endast sällan kan omvandlas till monetär ersättning: från städning, matlagning, barnuppfostran och äldreomsorg till ”kärleksarbete” som utförs av den ideala hemmafrun, som ägnar sig åt ”kärleksfull” omsorg om sin utmattade familjeförsörjare och fyller på hans tomhet med väl avvägda doser av känslor. Det är därför som den intima sfären, som inte är något annat än arbetsfärens baksida, idealiseras som det sanna livets fristad av den borgerliga ideologin, även om den i verkligheten oftast är ett förtrohetshelvet. I själva verket är det inte en sfär för ett bättre eller sant liv, utan en parochial och reducerad form av existens, en ren spegling som är föremål för samma systemiska begränsningar (dvs. arbete). Den intima sfären är en utlöpare av arbetsfären, avskuren och i sin egen tid, men bunden till det övergripande gemensamma referenssystemet. Utan det ”kvinnlige arbetets” sociala sfär skulle arbetsamhället faktiskt aldrig ha fungerat. Den ”kvinnlige sfären” är arbetsamhällets underförstådda förutsättning och samtidigt dess specifika resultat.

Samma sak gäller för de könsstereotyper som generaliserats under utvecklingen av det varuproducerande systemet. Det var ingen tillfällighet att bilden av den något primitiva, instinktdrivna, irrationella och känslomässiga kvinnan förstelnade först tillsammans med bilden av den civiliserade, rationella och självbehärskade manliga arbetsnarkomanen och slutligen blev en massfördom. Det var inte heller någon tillfällighet att den vita mannens självdressering, som genomgick ett slags mental boot camp-träning för att klara av arbetets hårda krav och den därtill hörande personalförvaltningen, sammanföll med en brutal häxjakt som pågick i flera århundraden.

Den moderna förståelsen och tillägnelsen av världen med hjälp av det (natur)vetenskapliga tänkandet, ett sätt att tänka som då var på frammarsch, var förorenad av det sociala ändamålet i sig självt och dess könsattribut ända in i rötterna. På så sätt utsatte sig den vita mannen, för att säkerställa att han fungerade smidigt, för en självutdrivning av alla onda andar, nämligen de sinestillstånd och känslomässiga behov som ansågs vara dysfunktionella inom arbetslivet.

Under 1900-talet, särskilt i Fordismens efterkrigsdemokratier, rekryterades kvinnor i allt större utsträckning till arbetssystemet, vilket bara resulterade i vissa specifika kvinnliga schizofrena sinnestillstånd. Å ena sidan har kvinnornas framfart i arbetsfären inte lett till deras frigörelse, utan har utsatt dem för samma drillförfaranden för arbetsidolen som männen redan har drabbats av. Å andra sidan, eftersom den systemiska strukturen för "segregation" lämnades orörd, fortsatte den separerade sfären för "kvinnligt arbete" att existera utanför det som officiellt anses vara "arbete". På så sätt utsattes kvinnor för en dubbel börda och för motstridiga sociala krav. Inom arbetets sfär är de – fram till i dag – huvudsakligen begränsade till låglönesektorn och underordnade arbeten.

Ingen systemkonform kamp för kvotering eller lika karriärmöjligheter kommer att förändra något. Den eländiga borgerliga visionen om en "för-enlighet mellan karriär och familj" lämnar helt orörd åtskillnaden mellan sfärerna i det varuproducerande systemet och bevarar därmed strukturen för könssegregering. För majoriteten av kvinnorna är en sådan livssyn outhärdlig, men en minoritet av de feta kan utnyttja de sociala villkoren för att uppnå en vinnarposition inom det sociala apartheidsystemet genom att delegera hushållsarbete och barnomsorg till dåligt betalda (och "uppenbart" kvinnliga) hushållsbiträden.

På grund av arbetssamhällets systemiska begränsningar och dess totala usurpation av individen i synnerhet – vilket innebär att han eller hon villkorslöst överlämnar sig till den systemiska logiken och rörligheten och lydnaden under den kapitalistiska tidsregimen – urholkas och degraderas den heliga borgerliga sfären av det så kallade privatlivet och den "heliga familjen" i samhället som helhet mer och mer. Patriarkatet uppbävs inte, utan löper fritt fram i arbetssamhällets obekräftade kris. Eftersom det varuproducerande systemet för närvarande gradvis kollapsar, görs kvinnorna ansvariga för överlevnaden i alla avseenden, medan den "maskulina" världen hänger sig åt att förlänga arbetssamhällets kategorier genom simulering.

Mänskligheten var tvungen att stympas på ett fruktansvärt sätt för att skapa sitt identiska, funktionella, manliga jag, och en del av detta måste göras om i allas barndom.

(Max Horkheimer/Theodor W. Adorno: Dialektik der Aufklärung)

kapitalets utnyttjande koncentreras till allt färre öar på världsmarknaden finns det inte längre något behov av en omfattande försörjning av befolkningen.

I den mån det inte rör de områden som är direkt relevanta för ekonomin är det ointressant om tågen går och breven kommer fram. Utbildning blir ett privilegium för globaliseringens profitörer. Den intellektuella, konstnärliga och teoretiska kulturen förpassas till kriteriet för säljbarhet och dör ut. Hälso- och sjukvårdssystemet blir oöverkomligt och upplöses till ett klassystem. Lagen om social eutanasi tillämpas, först smygande och i hemlighet, sedan öppet: eftersom du är fattig och "överflödig" måste du dö tidigare.

Medan alla kunskaper, färdigheter och medel inom medicin, utbildning, kultur och den allmänna infrastrukturen finns i överflöd, hålls de bakom lås och bom, demobiliseras och skrotas i enlighet med arbetssamhällets irrationella lag som objektifieras som ett "finansieringsförbehåll" – precis som de industriella och agrikulturella produktionsmedel som inte längre kan representeras på ett "lönsamt" sätt. Förutom en repressiv simulering av arbete genom former av tvångsarbete och billigt arbete och upphävandet av alla förmåner har den demokratiska stat som förvandlats till ett apartheidsystem inte längre något att erbjuda sina före detta arbetande medborgare. I ett mer avancerat skede håller den statliga förvaltningen på att upplösas helt och hållet. Statsapparaten degenererar till en korrupt kleptokrati, militären till maffiakrigsgång och polisen till landsvägshandlare.

Denna utveckling kan inte längre stoppas eller ens vändas av någon politik i världen. Politik är nämligen till sin natur en statsrelaterad handling som blir irrelevant under avnationaliseringens villkor. Den vänsterdemokratiska formeln om "politisk utformning" av förhållandena blir för varje dag mer och mer pinsam. Förutom det ändlösa förtrycket, nedmonteringen av civilisationen och stödet till "ekonomins terror" finns det ingenting kvar att "forma". Eftersom den politiska demokratins självändamål i arbetarsamhället förutsätts axiomatiskt, kan det inte finnas någon politisk-demokratisk reglering av arbetskrisen. Arbetets slut blir politikens slut.

Arbetskraftens kris innebär med nödvändighet en kris för staten och därmed för politiken. I grund och botten har den moderna staten sin karriär att tacka för att det varuproducerande systemet behöver en överordnad auktoritet som garanterar konkurrensens ramar, den allmänna rättsliga grunden och villkoren för utnyttjandet – inklusive repressionsapparaten i händelse av att det mänskliga materialet någon gång skulle bli oregerligt i strid med systemet. I sin massdemokratiska mogna form måste staten under 1900-talet också i allt högre grad ta på sig samhällsekonomiska uppgifter: Till detta hör inte bara det sociala nätet, utan även utbildning och hälsovård, transport- och kommunikationsnät, infrastrukturer av alla slag, som blivit oundgängliga för det industriellt utvecklade arbetssamhällets funktion, men som i sig inte kan organiseras som en kommersiell exploateringsprocess. Dessa infrastrukturer måste nämligen vara permanent och heltäckande tillgängliga för hela samhället och kan därför inte följa marknadens konjunktur av utbud och efterfrågan.

Men eftersom staten inte är en självständig enhet för utnyttjande och därför inte själv kan omvandla arbete till pengar, måste den för att finansiera sina uppgifter ta pengar från den verkliga utnyttjandekonceptet. Om utnyttjandet av ekonomin upphör, så upphör också statens finanser. Den förment sociala suveränen visar sig vara helt beroende av arbetssamhällets blindade, fetischiserade ekonomi. Den kan stifta lagar hur mycket den vill, men om produktivkrafterna växer bortom arbetssystemet blir den positiva statsrätten, som alltid bara kan hänvisa till arbetets subjekt, meningslös.

Med en ständigt växande massarbetslöshet torkar statens inkomster från beskattningen av arbetsinkomsterna ut. De sociala näten slits sönder så snart en kritisk massa av ”överflödiga” uppnås, som endast kan försörjas kapitalistiskt genom omfördelning från andra penninginkomster. I och med kapitalets snabba koncentrationsprocess i krisen, som sträcker sig bortom de nationella ekonomiska gränserna, kollapsar också statens inkomster från beskattningen av företagsvinster. De transnationella företagen tvingar de stater som konkurrerar om investeringar att ägna sig åt skattedumpning, social dumpning och miljödumpning.

Det är just denna utveckling som gör den demokratiska staten till en ren krishanterare. Ju närmare den kommer ett finansiellt nödläge, desto mer reduceras den till sin repressiva kärna. Infrastrukturen reduceras till det transnationella kapitalets behov. Liksom en gång i tiden i koloniala områden begränsas den sociala logistiken alltmer till ett fåtal ekonomiska centra, medan resten ödeläggs. Allt som kan privatiseras privatiseras, även om detta innebär att allt fler människor förblir utestängda från de mest grundläggande tjänsterna. När

8. Arbete är en aktivitet för omyndiga.

Att arbete och omognad är identiska kan påvisas inte bara i praktiken utan också i begreppet. För bara några århundraden sedan var man väl medveten om sambandet mellan arbete och socialt tvång. I de flesta europeiska språk hänvisade begreppet ”arbete” ursprungligen endast till den omyndiga personens, den beroende personens, tjänarens eller slavens verksamhet. I det germanska språkområdet syftar ordet på det arbete som ett föräldralöst och därmed bunden barn utförde. På latin betydde ”laborare” något som ”svajar under en tung last” och betydde i allmänhet slavens lidande och slitsamma arbete. De romanska orden ”travail”, ”trabajo” etc. härstammar från latinets ”tripalium”, ett slags ok som användes för att tortera och straffa slavar och andra ofria människor. Det tyska uttrycket ”Joch der Arbeit” (arbetets ok) har fortfarande en antydning till detta.

”Arbete” är alltså inte ens enligt ordets rot en synonym för självbestämd mänsklig aktivitet, utan hänvisar till ett olyckligt socialt öde. Det är en verksamhet för dem som har förlorat sin frihet. Utvidgningen av arbetet till alla samhällsmedlemmar är därför inget annat än en generalisering av det servila beroendet och den moderna dyrkan av arbetet endast en kvasireligiös upphöjning av detta tillstånd.

Detta samband kunde framgångsrikt förtryckas och det sociala påbudet internaliseras eftersom generaliseringen av arbetet åtföljdes av dess ”objektivering” genom det moderna varuproducerande systemet: De flesta människor står inte längre under en personlig herre. Det sociala beroendet har blivit ett abstrakt systemsammanhang – och just därför är det totalt. Det kan kännas överallt och är just därför nästan omöjligt att förstå. När alla har blivit tjänare är alla samtidigt också herrar – som sina egna slavhandlare och övervakare. Och alla lyder den osynliga systemidolen, kapitalutnyttjandets ”storebror”, som har skickat dem under ”tripalium”.

12. Politikens slut

löst liv. Ingen av oss har rätt till det. Civilisationen har ingen plats för sysslösa människor.

(Henry Ford)

Kapitalet är självt den processuella motsägelsen [genom att] sträva efter att minska arbetstiden till ett minimum, samtidigt som det å andra sidan fastställer arbetstiden som det enda måttet och den enda källan till rikedom. [...] Å ena sidan kallar det därför på alla vetenskapens och naturens krafter, liksom på den sociala kombinationen och det sociala umgänget, för att göra skapandet av rikedom (relativt) oberoende av den arbetstid som används för det. Å andra sidan vill den mäta dessa gigantiska sociala krafter som skapas på detta sätt mot arbetstiden och begränsa dem inom de gränser som är nödvändiga för att bevara det redan skapade värdet som värde.

(Karl Marx, Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie, 1857/58).

9. Den blodiga historien om arbetsrättsliga åtgärder

Modernitetens historia är historien om arbetets genomdrivande, som har lämnat ett brett spår av förödelse och skräck över hela planeten. För tvånget att slösa bort större delen av livets energi på ett externt bestämt mål i sig självt var inte alltid så internaliserat som det är idag. Det krävdes flera århundraden av öppet våld i stor skala för att bokstavligen tortera människor till att villkorslöst tjäna arbetets idol.

Det började inte med marknadsförhållandenas förment ”välfärdsfrämjande” expansion, utan med de absolutistiska statsapparaternas omätliga hunger efter pengar för att finansiera de tidigmoderna militärmaskinerna. Det var bara genom intresset från dessa apparater, som för första gången i historien satte hela samhället i ett byråkratiskt järngrepp, som utvecklingen av det urbana handels- och finanskapitalet accelererade bortom de traditionella handelsförbindelserna. Endast på detta sätt blev pengar ett centralt socialt motiv och arbetets abstraktion ett centralt socialt krav utan hänsyn till behov.

Det var inte frivilligt som de flesta människor övergick till produktion för anonyma marknader och därmed till den allmänna penningekonomin, utan för att den absolutistiska penninghungeren hade monetariserat och samtidigt exorbitant höjt skatterna. Det var inte för deras egen skull som de var tvungna att ”tjäna pengar”, utan för den militariserade tidigmoderna vapenstaten, dess logistik och byråkrati. Det var på detta sätt, och inget annat, som kapitalets och därmed arbetets absurda självsmål, värderingen av kapitalet, kom till världen.

Snart räckte det inte längre med monetära skatter och tullar. De absolutistiska byråkraterna och de finanskapitalistiska administratörerna började tvångsorganisera människor direkt som material i en social maskin för omvandling av arbete till pengar. Befolkningens traditionella sätt att leva och existera förstördes; inte för att denna befolkning hade ”utvecklats” sig själv frivilligt och självbestämt, utan för att den skulle tjäna som mänskligt material för den exploateringsmaskin som sattes igång. Folket drevs med vapenmakt från sina åkrar för att ge plats åt fåruppfödning för ullfabrikerna. Gamla rättigheter som fri jakt, fiske och virkesinsamling i skogarna upphävdes. Och när de utarmade massorna sedan strövade omkring på landsbygden och tiggde och stal, låstes de in i arbetshus och fabriker för att misshandlas med arbetstortyrmaskiner och slås till ett slavmedvetande av fogliga arbetsdjur.

Men inte ens denna gradvisa förvandling av sina undersåtar till material för den penningtillverkande arbetsidolen var tillräcklig för de absolutistiska monsterstaterna. De utvidgade sina anspråk även till andra kontinenter. Den inre kolonisationen av Europa gick hand i hand med den yttre kolonisationen, först i de två amerikanska kontinenterna och i delar av Afrika. Här släppte ar-

miljön och man accepterar med en axelryckning att det odeklarerade tredje världskriget rasar på världens gator år ut och år in, med miljontals döda och lemlästade.

I mikroelektronikens tredje industriella revolution är den tidigare mekanismen med kompensation genom expansion på väg att upphöra. Mikroelektroniken gör naturligtvis också många produkter billigare och skapar nya produkter (särskilt på medieområdet). Men för första gången är takten i processinnovationen högre än takten i produktinnovationen. För första gången rationaliseras mer arbetskraft bort än vad som kan absorberas av expanderande marknader. Som en logisk fortsättning på rationaliseringen ersätter elektronisk robotik den mänskliga energin, eller så gör den nya kommunikationstekniken arbetskraft överflödigt. Hela sektorer och nivåer inom byggnation, produktion, marknadsföring, lagerhållning, distribution och till och med ledning håller på att brytas bort. För första gången ställer sig arbetsidolen ofrivilligt på permanenta svältransoner. På så sätt orsakar han sin egen död.

Eftersom det demokratiska arbetarsamhället är ett moget självtänkande system för uttag av arbetskraft som återförs till sig självt, är det inte möjligt att övergå till en allmän arbetstidsförkortning inom dess former. Den ekonomiska rationaliteten kräver att å ena sidan allt större massor blir permanent ”arbetslösa” och därmed avskurna från den systemimmanenta reproduktionen av sina liv, medan å andra sidan det ständigt krympande antalet ”sysselsatta” människor utsätts för en allt större arbets- och prestationshets. Mitt i rikedom återkommer fattigdomen och hungern även i de kapitalistiska centra, intakta produktionsmedel och odlade fält ligger massvis i träda, lägenheter och offentliga byggnader står tomma massvis, medan hemlösheten obevekligt ökar.

Kapitalismen håller på att bli en global minoritetshändelse. I sin nöd har den döende arbetaridolen blivit självkannibalistisk. I sin jakt på den kvarvarande arbetskraften bryter kapitalet mot den nationella ekonomins gränser och globaliserar sig i en nomadisk mördande konkurrens. Hela regioner i världen skärs av från de globala kapital- och varuflödena. Med en historiskt sett aldrig tidigare skådad våg av fusioner och ”ovänliga övertaganden” förbereder sig företagen för företagsekonomins sista strid. De oorganiserade staterna och nationerna imploderar, befolkningarna som drivs till vansinne av konkurrensen om överlevnad faller över varandra i etniska gängkrig.

Den grundläggande moraliska principen är människans rätt till sitt arbete. [...] För mig finns det inget mer avskyvärt än ett syss-

Under ett kort historiskt ögonblick efter andra världskriget kunde det verka som om arbetarsamhället hade konsoliderat sig i de fordistiska industrierna till ett system av "evigt välstånd", där det oacceptabla tvångsmässiga självmålet permanent kunde stillas genom masskonsumtion och välfärdsstaten. Bortsett från att denna idé alltid hade varit en demokratisk helotsidé som bara gällde en liten minoritet av världens befolkning, var den tvungen att generera sig själv även i centrumen. I och med mikroelektronikens tredje industriella revolution har arbetssamhället nått sin absoluta historiska gräns.

Det var logiskt förutsägbart att denna gräns skulle nås förr eller senare. Det varuproducerande systemet har nämligen sedan födseln lidit av en obotlig självmotsägelse. Å ena sidan lever det genom att suga in massor av mänsklig energi i sitt maskineri genom att använda arbetskraft, ju mer desto bättre. Å andra sidan tvingar dock den ekonomiska konkurrensens lag fram en permanent ökning av produktiviteten, där mänsklig arbetskraft ersätts av vetenskapligt fysiskt kapital.

Denna självmotsägelse var grundorsaken till alla tidigare kriser, inklusive den förödande världsekonomiska krisen 1929-33. Kriserna kunde dock alltid övervinnas genom en kompensationsmekanism: På den högre produktivitetens nivå i varje enskilt fall, efter en viss inkubationstid, sögs mer arbetskraft i absoluta tal tillbaka genom marknadernas utvidgning till nya köparskikt än vad som tidigare hade rationaliserats bort. Arbetsinsatsen per produkt minskade, men fler produkter producerades i absoluta tal i en sådan utsträckning att denna minskning kunde överkompenseras. Så länge produktinnovationerna var större än processinnovationerna kunde systemets självmotsägelse översättas till en expansiv rörelse.

Det framstående historiska exemplet är bilen: det löpande bandet och andra tekniker för "arbetsvetenskaplig" rationalisering (först i Henry Fords bilfabrik i Detroit) reducerade arbetstiden per bil till en bråkdel. Men samtidigt kondenserades arbetet enormt, dvs. det mänskliga materialet sögs ut många gånger om på samma tid. Framför allt kunde bilen, som fram till dess varit en lyxprodukt för de övre tiotusen, inkluderas i masskonsumtionen genom den resulterande billighetsförbättringen.

På så sätt kunde arbetsidolens omätliga aptit på mänsklig energi tillfredsställas på en högre nivå trots den rationaliserade flödesproduktionen under "fordismens" andra industriella revolution. Samtidigt är bilen ett centralt exempel på den destruktiva karaktären hos det högt utvecklade arbetssamhällets produktions- och konsumtionsätt. För att främja massproduktion av bilar och individuella masstransporter betongas och fulifieras landskapet, förorenas

betets piskor äntligen alla hämningar. I hittills överträffade kampanjer av rån, förstörelse och utrotning föll de över de nyupptäckta världarna – offren där ansågs ju inte ens längre vara människor. De människoötande europeiska makterna i det gryende arbetarsamhället definierade de underkuvade främmande kulturerna som "vildar" och – människoätare.

Detta skapade legitimitet för att utrota dem eller förslava dem i miljontals exemplar. Det bokstavligen slaveriet i den koloniala plantage- och varuekonomin, som i sina dimensioner till och med överträffade det antika slaveriet, är ett av det varuproducerande systemets grundbrott. Här praktiserades för första gången "förstörelse genom arbete" i stor skala. Detta var arbetssamhällets andra grundsten. På "vildarna" kunde den vita mannen, som redan var präglad av självdisciplinering, få utlopp för sin undertryckta självförakt och sitt mindervärdeskomplex. Liksom "kvinnan" betraktade han dem som primitiva halvvarer nära naturen, någonstans mellan djur och människa. Immanuel Kant antog med knivskarp precision att babianer kunde tala om de bara ville; den enda anledningen till att de inte gjorde det var att de annars skulle vara rädda för att bli inkallade till arbete.

Denna groteska retorik kastar ett förrädiskt ljus över upplysningen. Modernitetens repressiva arbetsmoral, som i sin ursprungliga protestantiska version återopade Guds nåd och, sedan upplysningen, naturrädden, maskerades som ett "civilisatoriskt uppdrag". Kultur i denna mening är frivillig underkastelse under arbete, och arbete är manligt, vitt och "västerländskt". Motsatsen, den icke-mänskliga, formlösa och kulturlösa naturen, är kvinnlig, färgstark och "exotisk" och därmed föremål för tvång. Med ett ord är arbetssamhällets "universalism" genom och genom rasistisk från grunden. Arbetets universella abstraktum kan bara definiera sig självt genom att avskilja sig från allt som inte ingår i det.

Det var inte de fredliga köpmännen på de gamla handelsvägarna som gav upphov till den moderna borgarklassen som så småningom ärvde absolutismen. Snarare var det condottieri i de tidigmoderna legohögarna, arbets- och fängelseförvaltare, skatteuppbördshyresgäster, slavuppsyningsmän och andra halshuggare som bildade den sociala moderjorden för det moderna "företagandet". De borgerliga revolutionerna under 1700- och 1800-talen hade ingenting med social frigörelse att göra; de möblerade bara om maktförhållandena inom det framväxande tvångssystemet, lösgjorde arbetssamhällets institutioner från föräldrade dynastiska intressen och drev på deras objektivering och avpersonalisering. Det var den ärofyllda franska revolutionen som med särskilt patos

proklamerade en plikt att arbeta och införde nya arbetshus i en ”lag för att eliminera bedyrandet”.

Detta var raka motsatsen till de sociala upprorsrörelser som flammade upp i utkanten av de borgerliga revolutionerna utan att absorberas av dem. Mycket tidigare hade det funnits helt självständiga former av motstånd och vägran som den officiella historieskrivningen om arbetskraften och moderniserings-samhället inte kan göra något åt. Producenterna i de gamla agrarsamhällena, som aldrig helt smidigt hade kommit till rätta med de feudala dominansförhållandena, var verkligen inte villiga att acceptera att göras till ”arbetarklass” i ett system som stod utanför dem. Från bondekrigen på 1400- och 1500-talen till upproren från de rörelser som senare fördömdes som ”maskinstrejkkare” i England och de schlesiska vävarnas uppror 1844, finns det en enda kedja av bittra motståndskämpar mot arbetskraften. Införandet av arbetarsamhället och ett inbördeskrig, snart öppet, snart latent, var en och samma sak under århundraden.

De gamla agrarsamhällena var allt annat än paradisiska. Men det enorma tvång som det inträngande arbetssamhället innebar upplevdes av majoriteten endast som en försämring och som en ”förtvivlans tid”. I själva verket hade människorna trots alla trängsynta omständigheter fortfarande något att förlora. Det som i den moderna världens falska medvetande framstår som en påhitad medeltids mörker och pest var i själva verket den egna historiens favor. I förkapitalistiska och icke-kapitalistiska kulturer, både inom och utanför Europa, var den dagliga såväl som den årliga tiden för produktiv verksamhet mycket mindre än vad som även i dag gäller för moderna ”arbetare” i fabriker och på kontor. Och denna produktion var långt ifrån lika kondenserad som i arbetssamhället, utan varvades med en tydlig kultur av fritid och relativ ”långsamhet”. Bortsett från naturkatastrofer var de flesta människors grundläggande materiella behov mycket bättre säkerställda än under en stor del av moderniseringens historia – och också bättre än i dagens kristida världs skräckslum. Dominansen gick inte heller lika mycket på huden som i det genombyråkratiserade arbetarsamhället.

Därför kunde motståndet mot arbetet endast brytas militärt. Än i dag ignorerar arbetssamhällets ideologer hycklande det faktum att de förmoderna producenternas kultur inte var ”utvecklad”, utan kvävdes i sitt blod. Dagens upplysta arbetardemokrater föredrar att skylla alla dessa monstruositeter på ”föredemokratiska förhållanden” i ett förflutet som de inte längre har något med att göra. De vill inte erkänna att modernitetens terroristiska förhistoria på ett förrädiskt sätt avslöjar även kärnan i dagens arbetarsamhälle. Den byråkra-

11. Arbetskraftens kris

lingsbart utom arbetssamhällets begränsningar, som snarare förutsätts axiomatiskt. Det som kan diskuteras är endast formerna och formerna för dessa begränsningar. Det finns alltid bara valet mellan Omo och Persil, mellan pest och kolera, mellan fräckhet och dumhet, mellan Kohl och Schröder.

Arbetardemokratin är historiens mest perfida styrelsesystem – ett system för självförtryck. Därför organiserar denna demokrati aldrig samhällsmedlemmarnas fria självbestämmande över de gemensamma resurserna, utan alltid bara den rättsliga formen för socialt åtskilda arbetsmonader som måste konkurrera med varandra på arbetsmarknaden. Demokrati är motsatsen till frihet. Och därför sönderfaller det demokratiska arbetande folket med nödvändighet till administratörer och administrerade, företagare och entreprenörer, funktionseliter och mänskligt material. De politiska partierna, särskilt arbetarpartierna, återspeglar troget detta förhållande i sin egen struktur. Ledare och ledda, kandidater och basfolk, kumpaner och hängare pekar på ett förhållande som inte har något att göra med öppen debatt och beslutsfattande. Det är en integrerad del av denna systemlogik att eliterna själva bara kan vara beroende funktionärer av arbetaridolen och dess blinda råd.

Senast sedan nazisterna har alla partier varit arbetarpartier och samtidigt kapitalets partier. I ”utvecklingssamhällena” i öst och syd muterade arbetarrörelsen till ett statterroristiskt parti för en modernisering ikapp, i väst till ett system av ”folkpartier” med utbytbara program och mediala representationsfigurer. Klasskampen är slut eftersom arbetarsamhället är slut. Klasserna visar sig vara sociala funktionella kategorier i ett gemensamt fetischsystem i samma utsträckning som detta system är döende. När socialdemokratin, de gröna och de före detta kommunisterna utmärker sig i krisadministrationen och utformar särskilt vidriga repressiva program, visar de sig bara vara de legitima arvtagarna till en arbetarrörelse som aldrig ville ha något annat än arbete till varje pris.

Arbetarpartiet måste leda spiran,
Endast de som går sysslolösa ska vara tjänare,
Arbetet måste styra världen,
för det är bara genom det som världen existerar.

(Friedrich Stampfer, *Der Arbeit Ehre*, 1903)

tiska arbetsförvaltningen och den statliga registreringen av människor i de industriella demokratierna kunde aldrig förneka sitt absolutistiska och koloniala ursprung. I form av objektifiering i ett opersonligt systemsammanhang har den repressiva administrationen av människor i arbetets idols namn till och med vuxit och genomsyrat alla livets sfärer. Särskilt i dag, i arbetets kval, känns det byråkratiska järngreppet återigen som i arbetssamhällets första tid. Arbetsförvaltningen visar sig som det tvångssystem den alltid har varit, organiserar social apartheid och försöker förgäves fördriva krisen genom demokratiskt statslaveri. På samma sätt återkommer kolonialandan i den ekonomiska tvångsförvaltning av de redan ruinerade länderna i periferin som Internationella valutafonden genomför. Efter att dess idol har dött påminner arbetarsamhället i alla avseenden om de metoder som användes vid dess grundande brott, som dock inte kan rädda det.

Barbaren är lat och skiljer sig från den utbildade genom att han fördärvar sig i tråkighet, för den praktiska utbildningen består just av vana och behov av sysselsättning.

(Georg W. F. Hegel, *Grundlinien der Philosophie des Rechts*, 1821)

I grund och botten känner man nu [...] att ett sådant arbete är den bästa polisen, att det håller alla i schack och vet hur man kraftfullt hindrar utvecklingen av förnuftet, begäret och viljan till självständighet. Ty det förbrukar en utomordentlig mängd nervkraft och tar den från att tänka, grubbla, drömma, oro sig, älska och hata.

(Friedrich Nietzsche, *Die Lobredner der Arbeit*, 1881)

10. Arbetarrörelsen var en rörelse för arbete.

Den klassiska arbetarrörelsen, som upplevde sin uppgång först långt efter de gamla sociala revolternas undergång, kämpade inte längre mot arbetets påtvingande, utan utvecklade praktiskt taget en överidentifikation med det till synes oundvikliga. Hon var endast intresserad av ”rättigheter” och förbättringar inom arbetsmiljön, vars begränsningar hon redan till stor del hade internaliserat. I stället för att radikalt kritisera omvandlingen av mänsklig energi till pengar som ett irrationellt mål i sig självt, intog hon själva ”arbetets ståndpunkt” och förstod exploateringen som ett positivt, neutralt faktum.

På så sätt tog arbetarrörelsen på sitt eget sätt över arvet från absolutismen, protestantismen och den borgerliga upplysningen. Arbetets olycka blev arbetets falska stolthet, som omdefinierade sin egen domesticering i den moderna idolens mänskliga material till en ”mänsklig rättighet”. Arbetets domesticerade hjältar vände så att säga på steken ideologiskt och utvecklade en missionärsglöd att å ena sidan klaga på ”rätten till arbete” och å andra sidan kräva ”skyldigheten att arbeta för alla”. Bourgeoisin bekämpades inte som funktionärer i arbetsmiljön, utan tvärtom förolämpades den, just i arbetets namn, som parasitär. Alla samhällsmedlemmar, utan undantag, skulle tvångsrekryteras till ”arbetets arméer”.

Arbetarrörelsen blev därmed själv en pacemaker för det kapitalistiska arbetsmiljön. Det var den som mot 1800-talets och det tidiga 1900-talets trångsynta borgerliga funktionärer drev igenom objektifieringens slutskede i arbetets utvecklingsprocess; helt på samma sätt som bourgeoisin hade ärvt absolutismen ett århundrade tidigare. Detta var bara möjligt eftersom arbetarpartier och fackföreningarna under sin arbetsförtvining också positivt hänvisade till statsapparaten och den repressiva arbetsförvaltningens institutioner, som de inte ville upphäva utan sysselsätta sig med i ett slags ”marsch genom institutionerna”. På detta sätt övertog de, precis som bourgeoisin före dem, den byråkratiska traditionen av arbetarsamhällets mänskliga förvaltning sedan absolutismen.

Ideologin om en social generalisering av arbetet krävde emellertid också ett nytt politiskt förhållande. Klassstrukturen med olika politiska ”rättigheter” (t.ex. rösträtt beroende på skatteklass) i det bara till hälften genomförda arbetarsamhället måste ersättas av den allmänna demokratiska jämlikheten i den fullbordade ”arbetarstaten”. Och ojämlikheterna i exploateringsmaskinens förlopp, så snart den bestämde hela samhällslivet, måste utjämnas ”socialt”. Arbetarrörelsen var också ett paradigm för detta. Under namnet ”socialdemokrati” blev den historiens största ”medborgarrörelse”, som inte kunde vara något annat än en fälla som den själv ställt upp. För i demokratin blir allt förhand-